

ZPRÁVY

JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD
Adresa: Jednota klasických filologů, Praha II, Lazarská 8

O B S A H

Nové vykopávky v Olympii (<i>J. Frel</i>)	57
De scholarum Bohemicarum laudibus a M. Iohanne Galerino habitis (<i>J. Martínek</i>)	63
O významu humanistických literárních textů pro novodobý výzkum v oblasti zemědělství a lesnictví (<i>J. Martínek</i>)	66
Jak psát vlastní jména a hodnosti v překladech děl z konce antiky? (<i>J. Češka</i>)	72
Pěťasedmdesátiny Josefa Stáhlíka (<i>-m-</i>)	77
Antika a česká literatura pro mládež (<i>V. Zelinka</i>)	78
Úspěšný Ovidiův večer (<i>J. Pech</i>)	83
Naše překlady z antických literatur v letech 1957—1959 (<i>J. Nováková</i>)	84
Tadeusz Zieliński (<i>J. Ludvíkovský</i>)	86
Vyučování klasickým jazykům a výklady z kulturních dějin (<i>-esv-</i>) .	97
Ze světa (<i>-esv-</i>)	99
Zpráva o činnosti JKF v r. 1959	101
Zpráva revisorů účtů JKF	102
Zpráva o hospodaření JKF v r. 1959	103
Klasická filologie v r. 1959 -- Bibliografie českých a slovenských knih (<i>L. Vidman</i>)	104
Změny ve stavu členstva	108

CONSPECTUS FASCICULI

Monumenta nuper Olympiae effossa (<i>J. Frel</i>)	57
De scholarum Bohemicarum laudibus a M. Iohanne Galerino habitis (<i>J. Martínek</i>)	63
Quomodo monumenta litterarum humaniorum antiqua ad recens rei rusticae studium nec non ad silvarum et piscinarum curam pertineant (<i>J. Martínek</i>)	66
Quomodo nomina et dignitates in versionibus Bohemicis monumen- torum exeuntis antiquitatis transcribenda sint (<i>J. Češka</i>)	72
Ad diem natalem LXXV Iosephi Stáhlík (<i>-m-</i>)	77
Quomodo antiquitatis memoria in libris iuventuti Bohemicae destinatis tractetur (<i>V. Zelinka</i>)	78
Recitationes Ovidianae (<i>J. Pech</i>)	83
De versionibus Bohemicis auctorum antiquorum annis 1957—59 in lucem prolatis (<i>J. Nováková</i>)	84
Thaddaeus Zieliński (<i>J. Ludvíkovský</i>)	86
Quatenus in linguis classicis docendis historia litterarum, res gestae cet. tractanda sint (<i>-esv-</i>)	97
Varia (<i>-esv-</i>)	99
Quid Societas philologorum classicorum a. 1959 gesserit	101
Rationes Societatis lectae et probatae	102
Reditus et impendia Societatis a. 1959	103
Philologia classica r. 1959 — Bibliographia librorum Bohemicorum et Slovacorum (<i>L. Vidman</i>)	104
Additamenta ad laterculum membrorum Societatis	108

Mota dea est sortemque dedit: „Discedite templo
et velate caput cinctasque resolvite vestes
ossaue post tergum magnae iactate parentis!“

(Ovidius, Met. I 381—383)

Deukalión a Pyrrha na Ovidiovském večeru JKF 19. XI. 1959

Nové vykopávky v Olympii

Výzkum velkého a významného situ není ve skutečnosti nikdy ukončen. Tak i vykopávky Olympie, provedené ve své době opravdu velmi dobře a rychle publikované, neznamenalý poslední slovo ani v znalostech, ani v nálezích. Nové výzkumy, které ve větším měřítku tu vede v posledních letech E. Kunze, přinesly nejedno překvapení a zpřesnění poznání této nejvýznamnější řecké svatyně. Jemnější metody výzkumu a uplatnění moderní techniky umožňují řešení problémů, nad kterými byli archeologové před osmdesáti lety bezradní.

To je v první řadě výzkum stadia na východ od vlastní svatyně. Jeho poloha a přibližná dispozice byla známa. Dokonce se vědělo, že jde o několikeroúpostupnou úpravu. Protože však stadion nebylo nikdy kamennou stavbou, ale pouhou úpravou původního terénu násypy, nesliboval jeho průzkum výsledky, jež by stály za podíváním, a také před osmdesáti lety by bylo zjišťování jeho podoby a dispozice nesnadné. Plošný odkryv, zahájený ve velkém rozsahu před několika lety, započal pomocí buldozerů, které snesly několikametrovou vrstvu náosu (přes 40 000 m³ zeminy). Další vykopávky pak zjistily pět postupných etap úprav stadia. Staré archaické stadion se začalo rozšiřovat asi v druhé čtvrtině 5. stol. Rozsah zůstal, ale některé další úpravy vzhledem k svatyni se projevují koncem 5. stol., k čemuž se ještě vrátíme. Další podstatné rozšíření přinesla velká úprava asi kolem r. 300 př. n. l. Toto stadion bylo restaurováno kolem počátku našeho letopočtu a když pak během 3. stol. n. l. zpusťlo, byl na jeho konci podniknut ještě jeden pokus o záchranu, ovšem již v skromnějším měřítku.

Podrobnější průzkum stadia přinesl bronzové nálezy v takovém počtu a kvalitě, že ohromují i na tak významném situ jako je Olympie. Při každých hrách se totiž přímo v stadiu

hloubily nové studny, do nichž se písčítým podkladem terénu přirozeně filtrovala říční voda. Po hrách se studny vždy zasypaly a právě v tomto zásypu se nachází velký počet votivních darů. Jde téměř výlučně o bronzové památky — předměty z jiného materiálu zřejmě nebyly hodny toho, aby byly dedikovány samotnému Diovi. V nálezech početně převažují zbraně, takže několik sálů depositáře při vykopávkách tvoří bezděky úplnou hoplotéku. Série přilb se blíží stovce kusů, od nejstarších, ze samého začátku 7. stol., do první poloviny 5. stol. Dvě z nich zaslouží zvláštní zmínky: jednu věnoval podle zápisu Diovi vojevůdce marathonské bitvy Miltiades, druhá je z kořisti Syrakúských z vítězství nad Etrusky u Kum. Také na řadě štítů jsou nápisy, ale tu zvláště zaujmou umělecky provedené reliefy, které zdobí jejich vnitřní držadla. Byly prováděny zřejmě podle standardních matric do bronzu; jdou od konce 7. stol. př. n. l. a setkáme se tu s řadou mytologických námětů. Vzácnější jsou episémata, rovněž z tenkého bronzového plechu, aplikovaná jakožto „znaky“ na přední straně štítů. Ostatně i vlastní kovový kryt štítů byl proveden z poměrně tenké vrstvy bronzu, jež však si uchovála podivuhodnou pružnost. Zachoval se rovněž velký počet bronzových kotlů, často s třínožkami, jindy se suporty. Většina jich byla zdobena protomami gryfů, jichž bylo nalezeno přes sto kusů, ovšem uvolněných z původní montáže na kotlích. Zvláštní pozornost zaslouží jedinečný nález horní části kotle, na jehož obvodu se střídaly gryfí a lví protomy, zčásti zachované, a několik nálezů zlomků obrovských, asi 70 cm vysokých gryfích protom asi ze třetí čtvrti 7. stol., kde hlava byla litá, ale přinýtovaná na krk, zhotovený tepáním z bronzového plechu. Technologie v této době zřejmě nestačila zvládnout tak velké odlitky. Drobnější nálezy náradí a zbraní doplňuje několik sošek umělecky velmi hodnotných.

S vykopávkami stadia úzce souvisí výzkum haly Echo, jež oddělovala vlastní svatyni na východní straně od stadia. Ukázalo se, že její výstavba, dokončená kolem r. 400 př. n. l., byla vyvrcholením zmíněných úprav stadia v závěru 5. stol. Hlubokými sondami bylo zjištěno, že předtím tu nebylo žádné překážky, a že tedy až do této doby stadion bezprostředně souviselo s vlastní svatyní a zasahovalo dále na západ. V jeho blíz-

kosti byl původně také proslulý oltář s popelem, který koncem starověku zmizel beze stopy, byv rozmetán křesťany. To bylo původní místo Diova kultu, k němuž se úzce připínaly také samotné olympijské hry. Odtud chápeme také, že dlouhou dobu neměl Zeus samostatného chrámu: jako svrchovaný vládce všehomíra a přírody byl uctíván na volném prostranství. Náboženské posvěcení her odpovídalo později i zájmům řeckého městského státu, vždyť šlo koneckonců o výchovu zdatných občanů-bojovníků. Ale přitom se projevuje potřeba reprezentativního Diova chrámu, jehož stavba se tedy uskutečňuje ještě před polovinou 5. stol. př. n. l. Další rozvoj a počínající krize polis začíná pak postupně rozrušovat spojitost kultu a závodů, které se zesvětšují, přestávají být občanským soutěžením a později v pokročilém 4. stol. se stávají vzrušující podívanou na zápas speciálně trénovaných sportovců. Postavení haly Echo kolem r. 400, oddělující hmotně svatyni od závodišť, je tedy zřejmě také výrazem historického mezníku vývoje řecké společnosti.

Při protilehlé západní straně svatyně byly soustavně prozkoumány dříve jen zběžně odkryté lázně, jejichž počátky jdou do 5. stol., kam byly kolem r. 100 př. n. l. vestavěny hypokausty k horkým koupelím.

Soustavně studium lvích chrličů ze simy Diova chrámu ukázalo, že tato stavba byla kromě obecně známých úprav koncem 5. stol. renovována také v raném helénismu, kolem počátku našeho letopočtu a později dosti podstatně ještě v době Diokleciánově. Vedení vykopávek, které uskutečnilo z vlastní iniciativy rekonstrukci některých staveb (zvláště gymnasia), kategoricky a tuším právem odmítá anastylosu Diova chrámu. Oolithický vápenec přirozeně měkký je totiž tak zvětralý, že by se při znovuvztyčení sloupů spodní bubny rozdrtily tlakem horních.

Další zajímavé zjištění přinesl průzkum tzv. „byzantské“ zdi, která z valné části vzala za své při původních vykopávkách; archeologové ji totiž rozebrali, protože k její výstavbě byly druhotně použity kamenné bloky, jak byly po ruce — v hojném počtu architektonické články jiných staveb, i četné nápisy. Ukázalo se, že zeď byla postavena v desítiletí 260 až

270 n. l., to znamená, že odpovídá tzv. valeriánské zdi v Athénách. Oboje představuje zoufalý pokus o ochranu toho nejpodstatnějšího před hrozcími nájezdy barbarů. Nejpodstatnějšího, neboť v Athénách byla obětována celá agora a v Olympii chránila zeď jen jádro svatyně: Díův chrám a přilehlé búleutéion. Na její postavení bylo demolováno také překrásné Leonidaion ze 4. stol. př. n. l., jehož celkový odkryv byl rovněž dokončen teprve nyní.

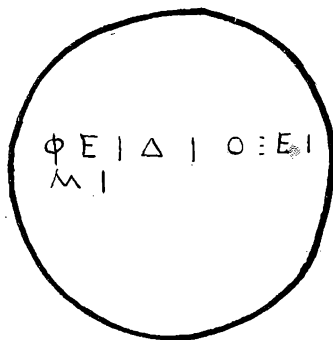
Nepochybně nejvýznamnějším výsledkem nových vykopávek v Olympii je bezpečné zjištění Feidiova ateliéru a nálezy v něm. O Feidiově ateliéru svědčil Pausanias, ale jeho určení dávalo dvojí možný výklad, takže nebylo jasné, zdali hlavním střediskem sochařské dílny byla budova adaptovaná v raném středověku na křesťanskou basiliku, nebo jen úzká, ne tak důkladně vybudovaná stavba na jih odtud. Výzkum definitivně potvrdil, že šlo skutečně o pozdější basiliku, jejíž vnitřní prostory odpovídají rozměry i dispozicemi cele Diova chrámu. Zřejmě tu stál hlavní model a později se tu asi zkoušela i celková úprava sochy vzhledem k okolnímu prostoru. Dokonce tu byla postavena nádrž, odpovídající nehlubokému basénu s olejem, který dal Feidias zřídít v cele chrámu, jednak aby výpary oleje konservovaly slonovinu, jednak aby hladina jako obrovské zrcadlo zlepšovala osvětlení uvnitř tmavé architektury, která nevznikala s ohledem na obrovský klasický kultovní obraz, jako tomu bylo v případě Parthenonu, jehož celou Feidias spoluvytvářel jako vhodný prostor pro svou Athénu Parthenos. Rovněž rozhodl výzkum definitivně otázku data. Podle dosavadní evidence nebylo totiž jasné, pracoval-li Feidias v Olympii kolem poloviny století, či teprve na samém sklonku třicátých let, kdy unikl z Athén před odsouzením v známém procesu. Jak uvidíme, nálezy a další okolnosti jednoznačně rozhodují, že Zeus byl dílem až stařeckého věku mistrova.

Přímo v ateliéru byl nalezen velký bronzový kotel, který se vší pravděpodobností sloužil k ohřívání vody, potřebné na ohýbání slonoviny. Z dalších nástrojů zasluhují pozornost: ciseleřské bronzové kladívko, destičková kovadlinka s vyraženou palmetou, kostěná rydla, hladítka a lopatkovité spatuly; valné části těchto nástrojů se používalo při aplikaci zlatých folií,

kterými bylo pokryto roucho Dia i Nike, stojící na jeho vztažené pravici. Dále bylo nalezeno velké množství různých druhů surovin, resp. odpadu surovin, které byly potřebné k zhotovení kolosální sochy. Z kovových materiálů jsou to zbytky železných konstrukcí, které zřejmě sloužily jako armatura různých zařízení, bronzový odpad, kusy olova, z něhož se snad dělaly také šablony, a dokonce i drobný útržek zlaté folie. Hojný je odpad slonoviny, ještě větší množství je kostí, hlavně nepoužitelné odřezky s klouby; tento levný materiál zřejmě nahrazoval slonovinu v těch částech sochy, které nebylo vidět. Další surovinou použitou k výzdobě sochy byl obsidián, z něhož se vyřezávaly různé ornamentální detaily, a v menším množství i křišťál a jiné polodrahokamy. Překvapující v této souvislosti jsou hojné nálezy skla, zřejmě vyráběného na místě, jak o tom svědčí i kusy nezpracované či nezdařené skloviny. Tím se úplně mění běžné představy, podle nichž se sklo v klasickém Řecku téměř neprodukovalo. V hotovém provedení byly z čirého skla nalezeny ve velkém množství lístky palmet dvojí velikosti. Větší jsou dlouhé až 28 cm; jimi byl zřejmě posázen zlatý šat samotného Dia, menší palmety zdobily asi draperii Nike. Tyto palmetové lístky byly odlévány do hliněných forem, kterých se rovněž našel slušný počet, ve více méně fragmentárním stavu. Technologicky bylo náročné zvláště hotovení větších palmet, zářem většího množství roztavené skloviny braly formy totiž rychle zasně.

Většina těchto nálezů se zachovala díky tomu, že jich bylo použito po dokončení sochy při úpravě terénní vlny za ateliérem. Odtud pocházejí také velké matrice z měkce pálené hlíny, jejichž sestavování z drobných zlomků je dnes velmi nesnadné. Jde o nepravidelné útvary s širším horizontálním okrajem a plasticky členěnou horní plochou. Je úplně jasné, že se do nich vtepávaly zlaté folie, pokrývající roucho Dia i Nike. Zřetelně se i zde odlišují dvě série. Větší matrice, převážně hůře zachované, protože železné pruty — jejich výztuha — je rezivěním deformovaly a trhaly, odpovídají zřejmě Diovi. Třiceticentimetrové kousky draperie z jedenáctimetrového kolosa nedávají ovšem určitého ponětí o stylu. Naproti tomu matrice pro draperii dvoumetrové Nike ukazují jasný sled zřa-

sení a záhybů; skladba zřejmě předpokládá nejvyvinutější styl poslední sochařské práce na Parthenonu. Z nálezů těchto matric si lze udělat určitou představu o technologickém postupu. Nepochybně tu byl východiskem model sochy ve skutečné velikosti; draperiové části sochy byly reprodukovány v pomocném, asi dřevěném modelu, jenž se pak rozřezal na části, podle nichž se hotovily matrice. Zhotovení sochy vyžadovalo podle výmluvného svědectví nových nálezů na jedné straně velký počet kvalifikovaných pracovníků, na druhé straně mistra nejen zralého umění, ale skutečného znalce různých technologických otázek výrobní povahy. Výsledkem byla socha, jejíž umělecké zpracování stupňovala efektní barevná a světelná hra různých materiálů.

Závěrem ještě zmínka o dvou drobných nálezech. V zásypu dílny byly nalezeny mimo jiné zlomky atického červenofigurového kráteru se znázorněním hráče na lyru a Nik, zdobeného tzv. malířem Kleofona z pozdních třicátých let. Atická keramika je v Olympii velmi vzácná a tuto krásnou vázu si zřejmě dovezl někdo z Feidiova okolí z Athén. Ještě významnější je však neúplná černá konévka místní elejské práce, kterou lze spolehlivě datovat k r. 430 př. n. l. Na její spodní straně je vyryt nápis ve dvou řádcích, označující vlastníka:

φειδίο εἰ | μῖ = Φειδίου εἰμῖ

Patřila tedy nádobka samotnému Feidiovi a nápis představuje jedinečný autograf.

J. FREL

De scholarum Bohemicarum laudibus a M. Iohanne Galerino habitis

Pragae in bibliotheca Strahoviensi opusculum M. Iohannis Galerini, viri eximia humanitate conspicui, asservatur FK II 100/16 signatum, cui titulus: *Orationes duae M. Iohannis Galerini Przibrameni in schola Suticensi institutae anno a partu virginis InDVstrIa oMnIa VInCIt [=1615] sub patrocinio et nomine politissimi choragii Suticensis in lucem prodeunt.* Qui libellus, aequae ac alia eiusdem (ut aiunt) convoluti opera, viro- rum doctorum sagacitatem fugisse videtur. Neque enim in libris, quos Sigismundus Winter de scholis saec. 16 et 17. in Bohemia florentibus summa cum dexteritate composuit, neque in opere de Ioannis Galerini vita et scriptis manu Caroli Hrdina exarato commemoratur. Quae cum ita sint, opusculi huius partem, qua scholarum Bohemicarum laudes continentur, hoc loco mihi describendam esse duxi paucis verborum auctoris recensendorum gratia praedictis. Ac primum quidem ea, quae de scholarum Vratislaviensium, Wittebergensium, Altorfinarum deteriore statu ab auctore nostro memoriae prodita sunt, iactatione inani in maius aucta esse videntur: nam multos gentis nostrae studiosos gratis ibi propter paupertatem inscriptos, scholarum illarum disciplina feliciter usos, praeceptis deinde doctrinarum humaniorum sine ullo patrimonii dispendio iacturave optime esse institutos plurima ipsorum scripta nec non universitatum Wittebergensis et Altorfinae alba, quas tunc etiam matriculas vocabant, testantur. At ea quae sequuntur verba laudem tribuere videntur scholis Bohemicis haud indebitam, quippe quae saeculo 17. ineunte ita fuerint comparatae, ut adolescentes optima antiquitatis scientia imbutos nec non Latini sermonis elegantissimi exercitatissimos, propter eam, quae tum summa habebatur, doctrinam ad munia patriae obeunda maxime idoneos tectis suis emitterent. Quare etiamsi auctori nostro non assentiamur scholas Bohemicas tantum, quantum ipsi videtur, reliqui orbis litterati ludis praestitisse, hoc tamen pro certo affirmare possumus saeculo 17. ineunte scholas nostras Latinas (quae etiam particulares vocabantur) declinantibus iam Pragae academiae fortunis dignissimas etiam

tum permansisse, quae cum scholis exteris compararentur. Sed haec hactenus: auctorem ipsum loquentem audiamus:

- f. A 7a „Iam, quod superest, v (iri) a (mplissimi),¹ considerate, siquidem Deus cuilibet regioni aliquid singulare suppeditavit. quidnam sit illud bonum singulariter Bohemiae concessum. Hęc Baccho et Cere cum metallorum scatebris abundat, numero-
- f. A 7b sum gre/gem alituum et altilium possidet, bellicosos et exercitatos viros in sinu gerit, sed haec ut alia omnia cum aliis regionibus habet communia. At sola, sola inquam ecclesiarum et scholarum gubernatio legumque constitutio Bohemiam ab aliis regionibus² separat. Scholis enim ita provisum est, ut quod alibi cum maximo valetudinis et patrimonii dispendio, in Bohemia, ubi tot fere scholae, quot urbes, oppida, pagi habentur, sola³ diligentia et assiduitate mercari ac venari possis. In Silesia Vratislavia⁴, in Saxonia Vitenbergka⁵, in Norico Altorfium⁶ studiis⁷ studiosisque spiritum et vitam ducunt:⁸ at hic quęlibet schola salaria deputata aliaque adminicula habet. Habet Zatecensis praeeter alias scholas et beneficia bibliothecam locupletissimam, Cuttensis⁹ frequentiam docentium et discentium¹⁰ examina¹¹. At ne multa in unum congeram, Lydomericensis, Slanensis, Lunensis et reliquę, etiam minutissimae, victum et amictum suis alumni ubertim subministrant.“

Quid opus est plurā? Plurimae enim scholae auctori testes sunt, testis est etiam haec, cuius alio orationis laudatae loco mentio fit, Suticensis. Cuius quidem scholae omnes magistri, qui in hoc oppidulo Bohemico post hominum memoriam artem suam cum laude sunt professi, a Galerino enumerantur, quos inter Gelenius ille, a quo Petri Rami dialectica in iuventutis nostrae usum est conversa, facile primum locum tenet. Omnia denique, quae in Galerini oratione commemorantur, scholarum Bohemicarum praeconium appellari possunt, quod iustum ac debitum esse alia eiusdem temporis litterarum monumenta satis confirmant. Quid? Galerini verba nonne tum demum rectius aestimabimus, si animadverterimus scholarum veterum rectores atque magistros, ut mos est hominum, raro salariis suis nec non aliis ad scholam pertinentibus stipendiis fuisse contentos? At hic scholarum Bohemicarum condiciones usu sibi cognitae collaudare non dubitavit! Quid igitur mirum, si

tam prosperum rerum scholasticarum usum, tantam scholarum multitudinem, tantam eruditionis adipiscendae occasionem plurimis adolescentibus oblatam ars quoque et doctrina educandi uberior secuta est, quam vir eruditissimus Iohannes Amos Comenius libris suis perelegantibus laudabiliter comprehendit?

J. MARTINEK

ADNOTATIONES

1. Iudicem consulesque civitatis Suticensis (Sušice) alloquitur. In primis litteris (V. A.) supplendis alios orationis huiusce locos (f. A 4a: *Viri Am-
(plissimi)*, A 5a: *D. iudex amplissime*) secuti sumus. Verba reliqua, a typographis mirum in modum depravata, qua ratione manu saec. 17. correctae sint, notae uni cuique verbo corrupto adiunctae demonstrant. Quamvis ignoti illius correctoris manus cum characteribus auctoris opusculum suum M. Iohanni Lanczmanio in prima pagina manu propria dicantis congruere videatur, orationem tamen a lectore quodam verborum sensum interdum non intelligente (cf. annot. 11) potius, quam ab auctore emendatam esse putamus.

2. Impressum erat *rogionibus*; manu correctum.

3. Impressum: *solis*; manu corr.

4. Impressum: *Vratisvavia*; manu corr.

5. Impressum: *Viterbergka*; manu corr.

6. Formam manu correctam exhibeo; quidnam sit impressum, non liquet

7. Impressum: *strudiis*; litt. *r* manu deleta.

8. Ad constructionem: cf. Cic. Manil. 33: *Cum vestros portus atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis, in praedonum iuisse potestate sciatis*. Opinione itaque auctoris scholae memoratae studiis tantum et studiosis vivere poterant, opibus scilicet, quas studiosi vel eorum parentes pro eruditione filiorum contulerant, sustentatae.

9. Sic erat impressum; manu deinde post duplicem *t* litt. *n* sine causa inserta est; nam forma *Cuttensis* interdum etiam legitur.

10. Impressum: *disentium*.

11. Post verbum *examina* coniunctio *que* inepte manu suppleta.

● významu humanistických literárních textů pro novodobý výzkum v oblasti zemědělství a lesnictví¹

Mezi latinsky psanými humanistickými spisy ze 16. a 17. stol. zaujímají významné místo prozaické i básnické skladby, které mají vztah k zemědělství, rybníkářství a lesnictví. Jsou to jednak díla teoretická, jednak konkrétní popisy hospodaření na určitých statcích. Obě skupiny mají svou důležitost. První nás poučuje o úrovni obecných znalostí v těchto oborech, druhá o aplikaci těchto znalostí v praxi. Konkrétní popisy statků a panství mají však ještě význam další. Výsledky jejich zpracování mohou bezprostředně a ve větší míře než běžné historické poznatky z oboru zemědělství a lesnictví napomáhat novodobému výzkumu a tím i novodobé praxi ve zmíněných oborech. Zejména mohou tyto popisy poskytnout cenné údaje pro poznání a obnovu původní dřevinné skladby lesních porostů v některých oblastech a pro zjišťování polohy i obnovu zaniklých rybníků. Jde jen o to, aby bylo správným přetlumočením těchto spisů, zejména jejich odborných výrazů, a kritickým zpracováním jejich údajů — s přihlédnutím k ostatním soudobým pramenům — umožněno jejich maximální využití v tomto ohledu.

Humanistické popisy statků vznikly převážně v literární družině Hodějovského na osobní popud mecenášův a podle

¹ Tato stať má podat v nejstručnější formě přístupným způsobem základní informace o využití humanistických literárních pramenů pro novodobou praxi v uvedených oborech. Ty čtenáře, kteří by se chtěli s povahou těchto pramenů podrobněji seznámit, odkazuji ke své práci „Humanistické popisy statků z 16. a 17. století“, otištěné ve Sborníku ČSAZV-Historie a muzejnictví 29 (1956), č. 4, str. 249nn. Tam jsou citovány také ostatní prameny, s nimiž jsem obsah humanistických popisů konfrontoval, i předchozí Jirečkova studie, která čerpá z některých humanistických děl toho druhu, aniž se zabývá možnostmi jejich využití pro účely zemědělského výzkumu.

jím sestavené české předlohy, která byla několika soudobými humanisty nejprve přeložena do latiny a pak zveršována. Jednotliví autoři při tom postupovali samostatně a většinou nezávisle na sobě. Jeden z autorů znal popisované území z autopsie. Spisy jsou obsaženy v rukopisu pražské metropolitní kapituly (077), v rukopisu Národní knihovny ve Vídni (9821) a v tištěné sbírce Farrago poematum IV, vydané r. 1562 v Praze. Datum vzniku jednotlivých popisů je nutno posunout o 10—20 roků nazpět. Týkají se statků Kotýřiny u Milevska, Borotína u Tábora a Řepice u Strakonice. Mimo Hodějovského družinu vznikl koncem 17. stol. popis Červeného Hrádku u Chomutova. Při hodnocení humanistických skladeb se budeme především zabývat jejich užitkem pro lesnictví, dále důležitostmi pro péči o rybníky a pro ostatní obory zemědělství.

Je dobře známo, že nynější dřevinná skladba našich lesů neodpovídá skladbě původní. V minulosti převládaly porosty smíšené, v nichž byly více než dnes zastoupeny dřeviny listnaté a jedle. Když začali majitelé lesů se zaváděním racionalistických metod hospodaření v 18. stol. usilovat o dosažení větších zisků vysazováním rychle rostoucích dřevin, změnila se dřevinná skladba našich lesů velmi podstatně. Smíšené porosty ustoupily v mnoha oblastech smrkovým a borovým monokulturám. Toto hospodaření přineslo sice majitelům ve zkrácené době očekávané zisky, ale ukázalo se pro další růst lesů málo prospěšné. Je zjištěno, že každá dřevina vyžaduje určité klima i půdní vlastnosti a že teprve splnění jejich zvláštních nároků na stanoviště umožňuje optimální vzrůstové podmínky. Dosaďovací zkušenosti ukázaly, že se v různých oblastech nejlépe daří ty dřeviny, které tam rostly původně. Mimo to bylo zjištěno, že původní smíšené porosty lépe odolávaly větrným pohromám než novodobé monokultury. To byly hlavní důvody, jež vedly lesníky k obnově původní dřevinné skladby tam, kde jsou pro to předpoklady. Tato snaha se však setkává místy se značnými obtížemi. Údaje urbářů a jiných popisů panského hospodářství jsou velmi stručné, lokalisace lesů bývá v těchto pra-

P ř e p i s t e x t u

(Odchytky od klasického pravopisu jako *esculus* = *aesculus* jsou v přepisu respektovány.)

Populus hicque comis paribus consurgit in altum,
hic betule, salices istic super aera crescunt.
Neque deest illis abies, non arbutus, ylex,
robur, acer, platanus, suber, nux, esculus, alnus.
5 Non nemus Hercinium vana tot fronde superbit,
in dictis quot habet vaga brachia montibus arbor.
Rzepicze lam memorare iuvat ridentem gramine pagum,
arci qui iunctus deducit nomen ab arce
Rzepicia Rzepicz. Hic pagus continent edes
10 arte constructas sex, ex quibus arva coloni
multa tenent, ferro quae veris tempore scindunt.
Hic tenues septem casulae stant stramine tectae,
has habitant illi, manibus qui querere norunt
atque horto victum. Sunt hic reparata recenter
15 rubris imbricibus cum celsa tectaque turri
magna sacrati templi, quod dicitur esse...

pouze litovat, že se tyto humanistické popisy vztahují k oblastem značně omezeným.

Také pro dějiny rybníkářství poskytují naše popisy cenné údaje o poloze, rozsahu, kapacitě, druzích a využití rybníků, o přívodu vody, o poloze sádek a haltýřů. I z těchto údajů je některých možno použít pro novodobou praxi. Právě dnes, kdy dochází k obnově rybníků, budou jistě odborníky zajímat zprávy o poloze rybníků zaniklých stejně jako zkušenosti předchozích generací v tomto oboru, zejména důvody, proč se udržování určitých rybníků nevyplácelo, dále zprávy o druzích ryb, které byly v jednotlivých rybnících pěstovány, a pod. Konfron-

tací humanistických zpráv s prameny dřívějšími nebo současnými (urbáře) i pozdějšími (tereziánský a josefský katastr, indik. skica ke stabilnímu kat.) můžeme rekonstruovat vývoj celé rybniční soustavy v průběhu 400—500 let na popisovaných územích, zejména na území řepického statku u Strakoníc. I když je také zde na závalu přílišná územní omezenost popisů, vděčíme humanistickým skladbám aspoň za to, že si na jejich základě můžeme vytvořit obraz o rybničním hospodaření na malých statcích a dokázat, že nejen na velkých panstvích, o nichž máme podstatně více archivního materiálu, ale také na vyspělých drobných statcích byly uvedeny do praxe pokročilé zásady, jak je formuloval Dubravius ve svém díle. Srovnáme-li stav doložený u humanistů s nejnovějším vývojem rybníků v popisované oblasti, docházíme k překvapujícímu zjištění, že v některých případech byl koncem minulého století obnoven stav ze století 16., a to bezděčně, beze zření k údajům humanistických popisů, do té doby neznámých a nezpracovaných. V budoucnosti půjde zajisté o to, aby nebylo nutno pracným a nákladným opakováním týchž zkušeností docházet znovu ke stejným závěrům, nýbrž aby přesné zjištění stavu původní rybniční soustavy i písemně zaznamenaných zkušeností, které se k ní pojily, ušetřilo hospodářskému výzkumu čas i náklady.

Humanistické popisy přispívají v menší míře také k výzkumu v oblasti zemědělství, ovocnářství a zahradnictví. Jejich význam pro historii, archeologii (zmínka o prehistorickém valu na vrchu Hradcí u Strakoníc), pro sledování vývoje pomístních jmen a pro jiné vědní obory v této souvislosti úmyslně pomíjím. Nechci hodnotit ani jejich literární význam, třebaže si svým pojetím přírody zasluhují i po této stránce veliké pozornosti.

Ke konci bych se chtěl dotknout otázky, kterou si každý uživatel těchto pramenů nutně musí položit: Nezveličují humanisté ve svých popisech skutečnost, nevymýšlejí si nová fakta?

Na první otázku je nutno odpovědět kladně, na druhou záporně. Údaje o míře a rozsahu, pokud nejsou vyjádřeny číslovkami, nýbrž adjektivy, jsou značně přehnané a proto nespolehlivé. Drobný statek je pro humanisty velkým královstvím, nízké zalesněné kopce jsou v jejich popisech nebetyčné hory. Naproti tomu jsou číselné údaje naprosto přesné. Pokud jsou obsaženy také v méně podrobném urbáři ze současné doby, shodují se s údaji humanistů znamenitě. Nová fakta si humanisté nevymýšlejí, jak by se snad někdo mohl domnívat na základě nekritického srovnání jejich popisů s dnešním stavem bez zření k historické skutečnosti. Popis objektů, dnes již neexistujících, byl v mnoha případech potvrzen nálezy i zprávami jiných pramenů. Zbytky hrází popisovaných rybníků, které zanikly po třicetileté válce, jsem zjistil při prohlídce terénu. Všechny pomístní názvy, které nacházíme v latinizované formě v humanistických skladbách, jsou doloženy v původní české podobě v pozdějších oficiálních pramenech, zejména v josefském katastru. Z těchto důvodů se můžeme domnívat, že věcné údaje humanistických autorů jsou spolehlivé i tam, kde si jejich pravdivost již nemůžeme ověřit na základě srovnání s jinými prameny, a že tedy mohou sloužit jako podklad ke zjišťování skutečností, důležitých pro novodobou hospodářskou praxi. Bylo by žádoucí, aby jich bylo využito v tomto oboru co nejvíce.²

J. MARTINEK

² Pro svůj výzkum užil r. 1958 humanistických textů Lesprojekt, závod pro úpravu lesního hospodaření, Praha III, a to pro oblast Borotína. Bylo by však žádoucí, aby bylo využito také podrobnějších a důkladnějších popisů řepických. — Pokud jde o požadavek, vyslovený v referátu o mé výše citované práci (ČsČH 1957, str. 597), aby byl věcný obsah humanistických popisů aspoň částečně vědecky zpracován, je nutno konstatovat, že se dosud nenalezla reálná možnost publikace pro toto zpracování, které je již po několikaleté přípravě připraveno k tisku. Poněvadž není známo, kdy budu moci připravenou práci uveřejnit, užívám zatím aspoň této příležitosti, abych poděkoval pracovníku v oboru lesnického výzkumu Dr. J. Nožičkovi za cenné podněty k mé práci na tomto poli.

Jak psát vlastní jména a hodnosti v překladech děl z konce antiky?

Otázka, kterou kladu do nadpisu svého článku, vzbudí jistě hned dojem, že se chci připojit k těm, kdož se kriticky vyslovují k novým Pravidlům českého pravopisu. Po jejich vyjití se — jak to ostatně velmi jasně ukázala diskuse otištěná ve Zprávách Jednoty klasických filologů (II-1960, č. 1, str. 19 až 30) — totiž stalo psaní antických vlastních jmen v češtině ještě složitějším, než tomu bylo dříve. Přitom zasáhla Pravidla zejména do psaní antických jmen zemí. V nich se totiž označuje délka (např. Británie, Germánie, Itálie, Lýdie, Médie, Sýrie, Sicílie), odstraňuje se psaní zdvojených souhlásek (např. Asýrie, Atika, Galie, Helespont, Ilýrie, Kapadocie, Panonie, Thesálie), latinské koncové -tia se píše -cie (např. Dalmácie, Helvécie — ale Latium) a latinské C před souhláskou a před samohláskou -a, -o, -u se píše K (např. Kalábrie). Chceme-li být v tomto směru důslední, budeme asi musít psát Hispánie — jak to ostatně také předpisuje nový Slovník spisovného jazyka českého —, Gedrósie, Ilyrikum, Mauretánie apod.

Avšak mým cílem není kritika nových Pravidel českého jazyka, nýbrž řešení otázky, která by se nám i bez nich objevila. Když se totiž diskutuje o psaní řeckých a latinských jmen, má skoro každý na mysli zároveň i národnost, neboť jinak by se např. autor protikřesťanského „Pravdivého slova“ neuváděl jako Kelsos (srov. např. A. Robertson, Původ křesťanství, Praha 1958, v němž přepis jmen revidoval L. Varcl). Avšak jak si máme počínat při překladu textů z pozdní doby římského císařství, kdy byla řecká a latinská jména v římské říši tak promíchána, že jen podle nich lze národnost zřídka kdy poznat?

Zabývám se nyní závažným, ale také jazykově značně obtížným dílem Ammiana Marcellina, a byl bych šťasten, kdyby se mi podařilo tlumočit je do češtiny i přesně, i literárně hodnotně. A tu jsem narazil na otázku, jak psát vlastní jména, hned na první stránce, když jsem začal uvažovat o tom, zda psát jméno onoho alexandrijského šlechtice, o jehož nešťastném osudu se tam mluví, Clematius — my bychom je pak četli Kle-

macius —, anebo Klematios, poněvadž to byl nepochybně člověk řecké národnosti.

Mohli bychom sice ponechávat všechna jména v té podobě, jak je psal Ammianus Marcellinus, ale v českém překladu ten způsob nevyhovuje už proto, že my užíváme při čtení řeckých slov výslovnosti v podstatě starověké, kdežto při čtení slov latinských výslovnosti středověké, takže bychom středověkou latinskou výslovnost vnášeli i do jmen řeckých. A kdybychom chtěli psát důsledně jinak jména latinská a jinak řecká, byli bychom často v rozpacích, jaké národnosti ten který člověk ve IV. století byl. Mimoto bychom činili rozdíl tam, kde ho ve IV. století mezi antickými vzdělanci ještě nebylo. Mnoho potíží by nám tu arci odpadlo, kdyby se někdy na nějakém kongresu klasičtí filologové rozhodli vyslovovat latinská slova tak, jak se asi vyslovovala ve starověku, ale zatím tomu tak není, a proto si aspoň musíme pamatovat, že psaní jmen jako Cimon, Delphi, Lacedaemon, Oedipus apod. neznamenalo ve starověku žádný polatinštění jmen řeckých (Κίμων, Δελφοί, Λακεδαιμόνων, Οἰδίπους), že to byla poměrně věrná transliterace.

Jsme tedy při překladu Ammiana Marcellina postaveni před otázkou, jak dosáhnout toho, abychom psaní latinských jmen uvedli v soulad s naší transliterací jmen řeckých, abychom nepsali zcela různě latinská jména osobní a místní, a abychom se přitom přidržovali pravopisu pokud možná fonetického.

Proto jsem se rozhodl postupovat při psaní vlastních jmen jednotně takto:

1. *Místo C píší všude K.* Pouze u běžných jmen vskutku latinských ponechávám *C* tam, kde je podle středověké výslovnosti skutečně jako naše „c“ čteme (např. Kassius, Klaudius, Kylakes, Lauriakum, ale Celsus, Cicero, Krescens, Lucillianus apod.).

2. *-t- ponechávám i tam, kde je v latinských slovech podle středověké výslovnosti čteme jako naše „c“, tj. je-li po ti-samohláska* (např. Domitianus, Gerontius, Konstantius), neboť sotva můžeme pokládat za chybné, budou-li se ta slova číst — podobně jako v řečtině — vesměs tak, jak se píší.

3. *ph píší všude f, a to i ve jménech jako Theofilus, ačkoli by zde mělo být buď Theofilos, nebo Theophilus.* Avšak i v Clar-

kově vydání Ammianova textu najdeme tvary jako Cefalonesus (XXII 8, 40), Delfidius (XVIII 1, 4), Elefantine (XXII 15, 12), Filadelfia (XIV 8, 13), Filoxenus (XV 5, 37) aj.

4. *qu* v latinských jménech ponechávám (např. Equitius), a to i tehdy, objevuje-li se v přepisu K (např. Aquinkum, ačkoli bychom měli správněji psát buď Aquincum, nebo Akvinkum)

5. *ae, oe* nahrazuji dvojhláskou *ai, oi* jen ve starších řeckých jménech (např. Aischines, Koiranios), ale jinak je všude podržuji.

6. Souhláskové *I* píší na počátku slova *I-* (např. Jaxartes, Julianus), kdežto uprostřed slova je zpravidla ponechávám (např. Aidalthes, Aquileia — ale v Aquileji).

7. U jmen osob, které žily ve IV. stol. n. l., ponechávám v nominativu příponu *-a, -us, -o*. Pouze u řeckých jmen ze starších dějin a bájí a u některých názvů místních píší *-e, -os, -on*, a také pouze ve jménech tohoto druhu užívám dvojhlásky *-ei-* (např. Herakleitos, Hypereides, Kynegeiros).

8. Jména orientální a barbarská ponechávám v latinské nebo řecké podobě, tj. i s příponou *-os* (např. Kyros) nebo *-us* (např. Fritigernus, Malarichus), *-es* (např. Arsakes, Mallobaudes) apod.

9. Kvantitu při tomto přepisu nikde nevyznačuji, neboť vyznačovat ji ve jménech řeckých, ale nikoli ve jménech latinských, pokládám za nedůsledné, a zavádět ji i do jmen latinských za zbytečné a často i násilné. Původní rozdíl mezi řeckými a latinskými jmény se ostatně v pozdní době římského císařství hodně stíral.

Těmito zásadami se hodlám řídit i při psaní jmen z *e m ě p i s n ý c h*, ale bylo by upřílišené chtít tu dosáhnout nějaké důsledné jednotnosti. Zde totiž už nemůžeme vždy podržovat původní znění, neboť především názvy mnoha zemí se u nás pokládají za vžitě. Leckterého z nich se dnes sice v zeměpise vůbec neužívá, ale přesto nám jejich psaní předpisují z valné části Pravidla českého pravopisu (viz výše); v nich také nalezneme nejedno jméno starověkého národa (např. Asyřané, Dórové, Gótové, Médové, Skytové nebo Skythové apod.). V podobě české anebo aspoň počestěné se píší i jména moří (např.

Černé moře, Maiotské jezero) a některé nejznámější řeky (např. Dunaj, Eufrat, Nil, Rýn, Tiber) a horstva (Alpy, Pyreneje), ale jinak je lépe ponechávat jména hor a řek v podobě latinské nebo řecké (např. Haemus, Nifates, Druentia, Halys, Rhodanus, Tyras, Vistula), neboť překládat je by působilo v kontextu často rušivě, a někdy — zejména když Ammianus popisuje krajiny barbarské — bychom se mohli i zmýlit.

Důsledně v antické podobě chci ponechávat — kromě vžitých českých jmen jako Damašek, Jeruzalém a Řím — jména měst, jež píší podle zásad výše uvedených (např. Genua, Hadrianopolis, Kolonia Agrippina, Lauriakum, Mediolanum, Tolosa). Poněkud sporné je zde ovšem to, kdy máme psát jména z východní poloviny římské říše řecky a kdy latinsky, přičemž Ammianus sám užívá hned koncovky -us, -a, -um, -o, hned -os, -e, -on. A tu jsem se rozhodl pro jakýsi kompromis. Chci se totiž přidržovat v zásadě starověké transliterace latinské, ale místo C psát K, např. Alexandria, Antiochia, Seleukia. Latinská jména 3. deklinace, která se končí -o, skloňuji stejně jako řecká jména s koncovkou -ōn, tj. Brigetio, gen. -onu, apod. (ale Karthago, gen. -a). Pomnožná jména rodu mužského a ženského skloňuji skoro vesměs jako naše Hradčany, Husovice nebo Benátky, ale v nominativu ponechávám většinou latinské koncovky -i, -ae, -es (např. jsou tam města Treveri, Nemetae a Turones, ale viděl Trevery, Nemety a Turony).

* * *

Podobné potíže jako s psaním vlastních jmen se objevují také při vyjadřování různých hodnot a titulů, kterých bylo za dominátu velmi mnoho a které jsou u nás poměrně málo známy. Bylo by nanejvýš výhodné, kdybychom je mohli všechny ponechávat v původní anebo jen málo pozměněné podobě, jako např. actuarius = aktuár, aedilis = aedil, comes = komes, consistorium = konsistoř, consul = konsul, consularis = konsulár, decurio = dekurio, nomenclator = nomenklátor, notarius = notář, officialis = oficiál, patricius = patricij, praefectus = praefekt, proconsul = prokonsul, senator = senátor, tribunus = tribun, vicarius = vikář; při čemž se, jak je patrné, odchylují místy od progresivních tvarů nových Právi-

del českého pravopisu; nepokládám totiž za vhodné psát konzul, prefekt apod., poněvadž pod takovou transkripcí by se mohly ty termíny chápat nesprávně v dnešním smyslu těch slov.

Některé hodnosti je třeba spíše překládat než ponechávat v jejich původním znění, neboť to by zčásti vedlo k chybnému jejich chápání ze starého republikánského římského hlediska nebo z hlediska dnešního; některým by se pak vůbec nerozumělo. Proto překládám: *admissionalis* = ceremoniář, *apparitor* = pobočník, zřízenec, dráb; *agens in rebus* = policejní agent, *castrensis comes* = správce císařského paláce, *comes largitionum sacrarum* = správce říšské pokladny, *comes rei privatae* = správce císařského majetku, *compulsor* = berní vymahatel, *consiliarius* nebo *consistorianus* = rada; *dux*, *praeses* nebo *rector provinciae* = správce nebo místodržitel provincie, *magister* = náčelník (např. *magister libellorum* = náčelník apelační kanceláře, *magister memoriae* = náčelník tajného archivu, *magister officiorum* = náčelník dvorských služeb), *monetae praepositus* = mincmistr, *praefectus annonae* = obročník, *praepositus sacri cubiculi* = císařský komoří, *praesidialis* = bývalý místodržitel, *proximus* = podnáčelník, *quaestor sacri palatii* = kancléř, *rationalis* = správce financí, *sacerdotalis* = bývalý obětník, *tribunus stabuli* = císařův podkoní. Tituly *egregius*, *perfectissimus*, *clarissimus*, *spectabilis* a *illustris* překládám (v uvedeném pořadí) vznešený, slovuťný, velectěný, ctihodný a osvícený.

Určité potíže činí také vojenské hodnosti, z nichž v původním znění můžeme ponechat *centurio*, *dekurio* a *tribun*, a jistě bychom mohli používat i hodnosti *komes* (= *comes rei militaris*) a *dux* (= *dux militaris*), kdybychom mohli v češtině slovo *dux* nějak přijatelně skloňovat (genitiv by zněl *duxe* nebo *duka*?). Proto překládám hodnost *dux militaris* termínem plukovník a *comes rei militaris* termínem generál. Poněkud modernizovat musíme i hodnosti nejvyšší, tj. *magister peditum* a *magister equitum*, poněvadž překlad náčelník pěchoty a náčelník jezdeckta by nevystihoval ty hodnosti věcně. V době, o které píše Ammianus Marcellinus, nevedel *magister peditum* jen pěchotě a *magister equitum* jen jízdě, nýbrž byli to oba náčelníci polních vojsk, z nichž *magister peditum* byl hodnostně vyšší.

Proto tu užívám termínů polní maršál a polní podmaršál. Překladem se pokouším vystihnout i některé hodnoty nižší, které nejsou běžné ani klasickým filologům, např. candidati militares = kadeti, draconarius = korouhevník.

Uvažoval jsem dlouho také nad tím, jak vyjadřovat hodnoty římských panovníků za dominátu, totiž zda ponechávat hodnoty augustus a caesar, anebo je nějak vyznačit překladem. Posléze jsem se rozhodl překládat augustus slovem císař a caesar termínem mladší císař.

* * *

Zásady, které si tu dovoluji předložit širšímu kruhu klasických filologů k jakémusi předběžnému schválení, nejsou vcelku nové, poněvadž jsem pro všechny našel v naší překladové literatuře a v odborných spisech nějakou předlohu. Přesto však je jistě bude leckdo pokládat z toho či onoho hlediska za méně obvyklé. A tu si dovoluji zdůraznit, že jsem při jejich sestavování nebyl veden touhou po nějaké originalitě, nýbrž pouze praktickou potřebou. A jestliže mi někdo poradí, jak bych měl v tom směru postupovat lépe, budu mu velmi vděčen.

J. ČEŠKA

Pěťasedmdesátiny Josefa Stáhlíka

Dne 29. března 1960 se dožívá 75 let Josef Stáhlík, ředitel gymnasia v. v. a správce okresního i městského archivu na Mělníce. Jubilant se činně účastnil veřejného i spolkového života ve svém působišti a je znám svou překladatelskou a publicistickou činností. Napsal do regionálního tisku, který po určitý čas také sám redigoval, řadu důkladných a cenných příspěvků o kulturním životě na Mělníce, o mělnickém školství v 16. stol., o životě a díle mělnických humanistů apod. Dokladem jeho překladatelské dovednosti i tvůrčího zájmu o starověkou vzdělanost je přebásnění Catullovyh spisů, vydané v Praze roku 1959.

Antika a česká literatura pro mládež

*Výtah z přednášky prof. Vojtěcha Zelinky,
pronesené v JKF 24. 9. 1959¹*

Literatura pro mládež s antickou tematikou je jednou z cest k tomu, aby si mládež uvědomovala kořeny kulturního a politického dění evropského, učila se z jeho předností a chyb, a chápala tak hlouběji všechnu složitost lidství v jeho dějinném snažení.

V tématicke evropské slovesnosti, umění výtvarných a hudby zaujímá antika svými bájemi, pověstmi a dějinami čelné místo: Pokud jde o literaturu, bylo to způsobeno tím, že většina evropských literátů prošla humanistickým studiem. Od humanistů v čele s Danielem a básníků renesančních vedených Shakespearem až po Hrubínovu Proměnu a Nezvalovu poslední dramatickou práci inspirační síla antického světa neustává. Vývoj evropské bajky od Romula až po aforistické bajky Karla Čapka není myslitelný bez antických zpracování látek Aisópových. Mantegnův Triumf Caesarův, jeho Parnassus anebo mědirytina zobrazující Héraklea, jak rdousí Antaia, zahajuje stěží spočitatelnou řadu malířských prací inspirovaných antikou, na jejímž konci — zatím — možno uvést rozlehlou kompozici Antonína Procházky Prometheus přináší lidstvu oheň. A když sedmnáctiletý Michelangelo tvořil svůj relief Boj Kentaurů s Lapithy, sotva tušil, co podobných plastik vznikne až po Bourdellova Héraklea lukostřelce nebo Obrovského Odyssea oštěpometce. Podat lidské tělo nahé nebo v bohatých draperiích, v nejrozmanitějších pohybech a v situacích často nejchoulostivějších — to evropským výtvarníkům dovolovala jen a jen antika. Počtem antických témat nezůstává za tematikou výtvarnou a slovesnou evropská hudba, dramatická a symfonická, počínajíc Monteverdiovým Orfeem z roku 1607 až například po Sommerovu předeheru Antigonu z roku 1958.

Estetické hodnoty antických témat jako nevysychající zdroj inspirace jsou tak snad jasně dokumentovány. Zajišťují — mutatis mutandis — právo antické tematiky i v knihách určených mládeži, aniž je tím její upotřebitelnost vyčerpána. Zbývá pro oblast umělecko-naukovou, tj. pro knihy, jež mají uměleckými slovesnými prostředky podat mladému čtenáři vědecké poznatky, rozsáhlá oblast antických dějin politických, kulturních a hospodářských; ta poskytuje nesčetné náměty vhodné k tomu, aby na nich spisovatel nejrůznějšími způsoby beletrizace ukázal co nejkonkrétněji a přitom co nejpoutavěji vznik, vývoj a hodnoty jednotlivých úseků antického života, a

to zejména ty hodnoty, které přešly v podnětné síle i do dějin poantických a uchovaly si svou cenu až po dnešek.

Upotřebitelnost antické tematiky v literatuře pro mládež se však neomezuje jen na stránku obsahovou. Literatura pro mládež jako rovnocenná součást slovesné tvorby vůbec — se vyznačuje některými znaky speciálními. Je to na prvním místě zřetel umělecko-výchovný. Dětská kniha má svým slovesným podáním, popřípadě ve spojení s výtvarnou výzdobou, budit, šířit a prohlubovat v dítěti smysl pro krásno umělecké. Tento zřetel nesmí však vést k samoúčelnému larpurlartismu. Kniha má ztvárňovat i zřetel mravní, občanský, politický a naukově výchovný. Neocenitelnou předností antické tematiky je právě to, že umožňuje nejen uplatnění všech uvedených tendencí, ale i jejich účelné přeskupování a odstupňování za neustálé nadvlády zřetele estetického.

Báje o Faethontovi, krásně mládeži vyprávěná a krásně ilustrovaná, odhaluje mladému čtenáři existenci lidské odvahy a ctižádosti, vede ho k zamyšlení nad ní a poučí ho o lidské snaze zkonkretizovat si kosmické děje. Souhra zřetele estetického s mravně výchovným a naukovým je tu jasná. A není v oboru antických bájí snad jediná, kde by nebylo lze takovou souhru uplatnit nenásilně a poutavě. Bajka o vlku a jehněti podaná půvabným veršem, ať rýmovaným nebo nerýmovaným, poučí čtenáře varovně o zavidlosti zla a jeho pachatelů.

Historická témata antická jsou pak přímo ideálním materiálem pro harmonické sloučení všech uvedených zřetelů výchovných. Zřetel naukový je dán samým názvem historie v pojetí Herodotově. O estetickou stránku této tematiky se postarali Herodotem počínajíc téměř všichni antičtí dějepisci svým úsilím psát díla sice poučná, ale i umělecky působivá, vkládající do nich i děje zpola nebo i zcela vymyšlené, anekdotické, znamenitě oživované přímými řečmi, zhusta, jak známo, mistrovskými ukázkami řečnické prózy. Stačilo by leckdy vložit jejich autentické znění ve vhodný rámec beletristický, aby vznikl působivý útvar povídkový, např. řeč Katona ml., Caesara a Cicerona v závěru beletrizovaného poučení o spiknutí Katilinově nebo řeč Perikleovu nad padlými v prvním roce války peloponéské a desítky případů jiných, zvláště v díle Liviově. Ad vocem anekdota: není počínajíc Homérem a Aisópem významnější antické osobnosti, aby o ní neexistovala anekdota vymyšlená zhusta jen proto, aby bylo možno uplatnit mravněvýchovnou nebo životně poučnou pointu, která se ve formě gnómy a okřídleného výrazu stala činná, co zve Thukydidés. Ktéma eis aei. Z anekdot těžila vydátně

veršovaná epika historická, jak svědčí u nás zvláště Machar, a okřídlenými slovy z antického prostředí nešetřila a dosud nešetří světová beletrie, v níž se čtenář setkává s narážkami vzatými z antického světa neustále. Vydátnost námětových oblastí, jako jsou války řecko-perské, války punské, boj římského lidu za zrovnoprávnění, bouře Grakchů, boje proti římskému imperialismu a kolonialismu, vzpoury otroků, je, myslím, pro uplatnění zřetelů mravně, občansky a politicky výchovných nepopíratelný². Pokud jde o jevy kulturní, o řeckou filosofii, výtvarnictví, drama, o antické řečnictví a vývoj náboženský, abych uvedl oblasti nejpodstatnější, vím z vlastní autor-ské zkušenosti, že je tu při podání umělecko-naukovém nejobtížnější dosáhnout žádoucí souhry všech zřetelů, přesto, že v nich vyprávěč, odkázaný i při podpoře anekdot nejvíce na vlastní obrazotvornost, sdostatek odborně poučenou a usměrněnou, má k dispozici poměrně nejvíce prostředků beletrizačních. Jsou to kromě útvaru črty nebo povídky vyprávění ve vyprávění, vzpomínková retrospektiva, dialog přímý nebo nepřímý, fingovaný dopis, spojení antického textu s fikcí a různé jiné formy podání faktografického.

Zpracování antické tematiky v knihách pro mládež do r. 1924 uvádí Dětská literatura česká od O. Pospíšila a V. F. Suka (1924). Je to od r. 1874 sedm zpracování starořeckých a starořímských pověstí. Je mezi nimi dvojí zpracování osudů Odysseových a jedno prozaické převyprávění Iliady. Z těchto zpracování stojí nejvýše Starověké pohádky Františka Rutha, jejichž třetí vydání ilustroval Artuš Scheiner. Ze zpracování cizojazyčných uvádí zmíněný přehled cenné Kingsleyovy Řecké báje přeložené z angličtiny Boženou Šimkovou. Příručky mytologie tu zachyceny nejsou, ač i ty, jak se domnívám, byly určeny dospívající mládeži — když již ne nejstarší mytologie od Tůmy Cimrhanzla z r. 1879 a Saskova, zvědečtění poprvé r. 1898 Františkem Grohem — alespoň Ruthovo bájesloví řecké a římské z r. 1899, dosud u nás nejrozsáhlejší a bohatě ilustrované reprodukce antických výtvarných památek. Z antických bajek uvádí jmenovaný přehled knihu Obnovený Ezop aneb Nové Ezopovy bajky od Václava Radomila Krameria z r. 1815. Literaturu umělekonaukovou zastupují do r. 1924 dvě knihy dr. Karla Cumpfeho Kulturní obrázky ze starého Říma a Kulturní obrázky ze starého Řecka, které jsou hodnoceny kladně. Pokud se týče kritického ocenění literární tvorby tohoto druhu, která vznikla po r. 1924, odkazují na knihy, které Pospíšilovu a Sukovu příručku částečně doplňují, Jana Petruse, Fr. Bulánka-Dlouhána, Štěp. Topola-Poláška a Vlad. Pazourka. Po tomto roce vychází trojí vydání antických bájí a pověstí od V. Zelinky (Z dávnověku, Svět řeckých bájí, Z dávných věků). Třetí vydání

uvádí v dodatku nejen antické výtvarné zpracování mýtů, nýbrž i jejich výtvarné a hudební zpracování v pozdějších dobách. Tyto odkazy jsou ve čtvrtém vydání, uchystaném v rukopise, ještě rozhojněny. Dílem téhož autora jsou Báje jižního moře obsahující prozaické přetlumočení obou homérských eposů s názvy Bohatýři u Tróje a O chytrém králi³. Obdobné zpracování Vergiliovy Aeneidy nazvané Za novým domovem (třetí část zamýšlené trilogie Nová kronika Trojanská) je v rukopise.

Řadu prací popularisujících antické kulturní dějiny zahajuje po r. 1924 povídka Jana Voborníka Pouť do Eleusiny, jež poučuje mladého čtenáře o soukromém a náboženském životě řeckém.

V Encyklopedii československé mládeže pro školu a dům (vydání zahájeno v r. 1929) byla antické kultuře věnována řada statí, v nichž má naprostou převahu zřetel naukový.

V r. 1935 napsal autor tohoto referátu pásmo záběrů z antických dějin politických a kulturních pro Nové obzory redigované Lad. Hanusem. V r. 1949 vyšlo v druhém, značně rozšířeném vydání, pod názvem Starověkem. V knize Ezopovy bajky (1941) o dvou částech podal Rud. Kuthan jednak překlad řeckého Babrioova veršovaného zpracování ezopských bajek, jednak Obnoveného Ezopa podle zachovaných řeckých zlomků a obsahů. Autor této statí se nemůže zbavit názoru, že by tu Lafonténovské zpracování veršem rýmovaným bylo nejučinnější. V roce 1957 byl vydán překlad ruského zpracování řeckých bájí od N. A. Kuna s názvem Starořecké báje a r. 1958 přinesl jednak veršované zpracování Apulejovy epizody Amor a Psyché od Kamila Bednáře nazvané Pohádky o princezně duši, jednak Staré řecké báje od Ed. Petišky.

Dramatické zpracování antických bájí a pověstí představují: hra Prométheus od Oldřicha Daňka vysílaná pražskou televizí a cyklus dr. Jana Pěky: Poslední Odysseův čin, Perseus, vysílaný pražským rozhlasem, a dosud neprovedený Achilleus. Autor chystá prů rozhlasovou hru pro mládež Spartakus.

Tento přehled, snad úplný, bych doplnil za předpokladu, myslím sporného, že soubory čítankové patří do literatury pro mládež, odkazem na první díl Historické četby, vydaný r. 1935 profesory Lívou, Plačkem a Schamsem. Její nová úprava se spojovacím textem a bohatým doprovodem obrazovým by, myslím, byla učinila zbytečnou edici děl Starověké Řecko a Starověký Řím přeložených z ruštiny.

Také slovenská literatura pro mládež je nyní konečně vybavena antickou tematikou. Vojtech Fronc přeložil s názvem Najkrajšie

grécke báje z němčiny práci Gustava Schwaba Die schönsten Sagen des klassischen Altertums. Tento překlad — nemohu se ubránit podivu nad tím, proč se nesáhlo ke knize české — ilustroval Bartolomäus Herbert volným zpracováním motivů řecké plastiky, chrámových vlysů, náhrobních kamenů, gem, maleb vázových, řecké ornamentiky a v jednom případě použitím motivů Johna Flaxmana. Doslov napsal Štefan Koperdan; končí takto: „*Od tohto dávneho sveta nemôže odvracať zrak ani naša socialistická doba. Ani naša dnešná slovenská mládež nemôže zo svojho vzdelávacieho okruhu vypustiť tento skvelý bájny, fantastický svet staroveku.*“

POZNÁMKY

¹ Na závěr přednášky přečetl přednášející pět rukopisných ukázek s antickou tematikou, určených mládeži.

² V sovětské literatuře pro mládež bylo tak např. zpracováno povstání Aristonikovo Милий Езерский, Аристоник, ДЕТГИЗ, Москва, Ленинград 1953²) a bouře Grakchů (М. Езерский, Сила земли, ГИДЛ, Москва 1956). Knížky jsou spatřeny nejnutnějšími vysvětlivkami pod čarou. Vědeckými redaktory jsou kandidáti historických věd!

³ Podle sdělení redakce nakladatelství Mladé letá (Bratislava) chystá vydání „Báji a historie starej Tróje“ dr. Zamarovský; na volné podání Iliady a Odysseje pomýšlejí prý spisovatelé Zábek a Martáková.

Nové nálezy v Sýrii

Polská archeologická expedice v Sýrii objevila v obci Tadmor (starov. *Palmyra*) podzemní hrobku, v níž byly nalezeny překrásné antické sochy. Palmyra — jedno z kulturních středisek starov. východu — byla rozbořena v 3. stol. n. l. Římany, v 17. stol. byly objeveny její zvaliny a v poslední době byly předmětem zkoumání mnoha archeologických expedic. Polští archeologové vykopali též západní část města Pal-

myry, která pochází z 1. stol. n. l. Druhým objektem vykopávek je tzv. *Údolí hrobů*, hlavní pohřebiště Palmyry, kde jsou hrobky typu domů, věží i podzemní hrobky. Odkryta byla rodinná hrobka z poloviny 2. stol. n. l., v níž bylo nalezeno několik dobře zachovaných portrétních soch a dvě unikátní sochy polychromované. [Voprosy istorii 8/1959, str. 208, srov. Meander, XIV/10, 1959, str. 519.]

-esv-

ÚSPĚŠNÝ OVIDIŮV VEČER

Jak je antika dosud živá a jak má stále co říci i dnešnímu mladému člověku, dobře ukázalo ovidiovské pásmo, které uspořádala Jednota klasických filologů a Kulturní komise ministerstva energetiky a vodního hospodářství dne 19. listopadu 1959 v závodním klubu ministerstva.

Členové Kabinetu pro studia řecká, římská a latinská ČSAV ve spolupráci s některými učiteli latináři připravili pod vedením dr. Heleny Businské dvouhodinový pořad, ve kterém účinkovali výhradně žáci několika pražských škol 3. stupně. S moderními překlady se tu střídaly Ovidiovsky verše, recitované latinsky leckdy s naprostou jistotou. Kromě zdramatizovaných (Deukalion a Pyrrha) a dramatických scén (Theer: Faethon) zazněla hudba a zpěv Gluckův. Průvodní slovo měl Jan Janda.

Na celém večeru byly nejcennější dvě věci: veliký počet nadšeně účinkujících žáků, získaných pro věc zcela dobrovolně, ze zájmu a z nejrůznějších škol, a velmi početné mladé obecenstvo, které sledovalo celý pořad s neutuchajícím zájmem a spolu s účinkujícími bylo nadšeno a zaníceno pro dobrou věc. V závěru večera poděkoval řed. Jaroslav Hora jménem JKF všem účinkujícím a přál jim mnoho úspěchů v další činnosti.

I my se s radostí připojujeme ovidiovským:

Di, coeptis . . . aspirate meis.

J. PECH

Naše překlady z antických literatur v letech 1957 - 1959

*Výňatek z referátu na celostátní konferenci překladatelů v Praze
24. 9. 1959¹*

S ediční činností našich nakladatelství během posledních tří let mohou být čtenelé antiky po stránce kvalitativní spokojeni. R. 1957 vyšel znovu Stiebitzův překlad Ovidiových Proměn s Picassovými kresbami (dotisk r. 1958), r. 1958 věci sice vcelku naukové [Galénův Úvod do logiky, Aristotelovy Kategorie, na rozhraní filosofie a krásné prózy Platónův Faidros ve starém překladu Fr. Novotného], ale r. 1959 jsme měli bohaté klasobraní: reedici Vergiliových Bukolik a Georgik (Vaňorný) a výňatku z torsa Petroniova (Hrdina), skoro celého Katulla (Stáhlík), poprvé Homérské hymny a Batrachomyomachii (Smrčka), v luxusní úpravě Hesiodovu Theogonii (Nováková), kolektivní výběr Antika v dokumentech I Řecko (verše, próza, epigrafika apod. — Nováková), agronomický spisek Katonův, jehož některé kapitoly mají hodnotu beletristickou (Zamarovský), z literatury čistě odborné Aristotelovu Hermeneutiku (Kříž).

Při bližším přihlédnutí jsme však méně spokojeni. Předně s číslicemi. Tak především pro širší čtenářskou obec, nepříliš čitelné Homérské hymny vyšly v masovém nákladu (15 000 výtisků), ideologicky dobře použitelná Theogonie! jako bibliofilie v počtu 300 výtisků (podotýkám, že bez viny nakladatelství).

Váznější je otázka výběru vydávaných, resp. překládaných autorů. Potřebovali bychom celého Aischyla (přeložen je, ale nabídnutý překlad nevyhovuje). Trapným dluhem starořeckému dramatu je obzvláště Aristofanes. Vydat souborně Aristofany Stiebitzovy by naneštěstí nebylo možno; Stiebitz je divadelní praktik, některé kusy spíše upravil, někdy i velmi pronikavě, než přeložil; pro potřeby jeviště to bylo nutné, ale v souborném vydání by musil být Aristofanes autentický. Slováci nás zřejmě předstihnou (rukopisný překlad M. Okála). Z prozaiků je snad především třeba úplného Herodota a Thukydidu, kteří v sobě spojují hodnoty umělecké s vědeckými. Opravdu aktuální by byl výběr z „Voltaire starověku“ Lukiána. Atd., netřeba vypočítávat všecko. Přitom se překládají, resp. nakladatelstvím nabízejí autoři dnes poměrně málo čitelní či potřební, jako pověsně „temný“ Persius nebo Lukán.

Povážlivé je to i s překladatelskými kádry. V bohaté produkci r. 1959 jde jednak o reedice překladatelů dávno zemřelých, jednak

o práce překladatelů věkově už značně pokročilých (nejmladší má 51 let), v jednom případě o *parergon* překladatele z němčiny (Zamarovský). V oblasti moderní nebo orientální filologie nemá tato situace tuším obdoby. I když se v otázce reedice silně uplatňuje idealistická zásada o „definitivnosti“ dobrých překladů — zásada jinde dávno opuštěná, protože každá generace má jiný přístup ke klasikům — přece je na našem úseku nepopíratelný nedostatek dorostu.

Chybí nám velmi citelně orgán, který by plánoval, co se má přeložit, kdo to má přeložit atd. R. 1953 byla na sjezdu klasických filologů v Liblicích ustavena tříčlenná překladatelská komise, která měla dle plánu ČSAV tuto mezeru vyplnit; nemohla však vyvinout potřebnou činnost, protože každý její člen byl z jiného universitního města, nebylo finančních prostředků atd. Jiným takovým orgánem by mohl a měl být kroužek překladatelů z klasických jazyků na půdě Kruhu překladatelů (Svazu čsl. spisovatelů). Bohužel — zatímco v Kruhu existuje kroužek překladatelů z francouzštiny, maďarštiny, bulharštiny a pod. — jsou z klasických filologů organizováni v Kruhu jen dva (Heřmanský, Nováková). Prozatím tedy není schůdná ani tato cesta.

Věc souvisí s chystanou reorganizací našich nejvyšších vědeckých institucí, tj. některých kabinetů Akademie a vysokých škol. Až budou vědecké kádry našeho oboru — a to starší v náležitých proporcích s mladšími — rozmístěny tak, aby mohly soustředěně pracovat, bude možno přikročit jednak k novému, marxistickému zhodnocení antických autorů (v moderní filologii jsou s takovým hodnocením už mnohem dál), jednak k výchově překladatelských kádrů. Prvé by umožnilo účelný výběr překládaných autorů, přiměřený potřebám naší kulturní revoluce, druhé by odstranilo zmíněný nedostatek překladatelského dorostu. Nemám ovšem na mysli školení překladatelů z povolání; takoví téměř vymřeli, a není to škoda; myslím takové, kteří by měli lásku i talent k překladatelské práci a pěstovali by ji při svém občanském povolání, jak tomu ostatně v našem oboru bylo vždycky².

J. NOVÁKOVÁ

POZNÁMKY

¹) Viz přílohu v českém vydání J. M. Jaroslavského, *Jak se rodí, žijí a umírají boží a bohyně*, Praha 1959, str. 196—199.

²) Kvalitě našich překladů z latiny a řečtiny byla věnována druhá část referátu. O věci jsem už vícekrát psala a ještě budu (v odborných časopisech).

Tadeusz Zieliński

K stému výročí jeho narození

*Přednáška proslovená v JKF v Praze 29. října 1959
a v Brně 16. prosince 1959*

Promluvit k vám o Tadeuszi Zielińském na paměť jeho stých narozenin, je pro mne úkol stejně čestný jako nesnadný. Nesnadný proto, že mám za krátký čas vyměřený této jubilejní vzpomínce projít život bohatý lety a událostmi a především bohatý prací vědeckou a literární, prací tak rozsáhlou, že bych ji pro tento účel nestačil zvládnout, ani kdyby byla u nás přístupnější, než bohužel vskutku jest. Připomínám hned úvodem, že za velkou část dat, o něž se opírám, děkuji prof. Františku Novotnému, který mi zapůjčil nekrolog Tad. Zielińského, napsaný původně pro sbírku nekrologů České akademie a po zániku této sbírky postoupený Listům filologickým (1960). Teprve po dokončení konceptu své přednášky jsem dostal do ruky 8.—9. číslo letošního Meandru, věnované památce Zielińského, kde je otiskána vedle příspěvků polských a sovětských filologů také bibliografie jeho prací. Rozumí se ostatně samo sebou, že kdyby byl zdravotní stav dovolil prof. Novotnému přijít mezi nás, že by byl především on povolán k tomu, aby zde promluvil o svém dlouhodobém příteli a uctívaném učiteli.

*

Vzpomínáme dnes na Tad. Zielińského, a jistě právem, jako na velkého učence polského, ale když k nám, právě před půlstoletím, uvedl prof. Novotný jeho proslulý spis „Starý svět a my“, a ještě dlouho potom, byl autor tohoto spisu pokládán u nás, tak jako v samém Rusku a jinde ve světě, za filologa ruského. Je v tom kus tragického osudu polského národa i kus osobního osudu samého Zielińského, že ač byl rodem Polák, vychovaný doma v polské mateřštině a v polských národních tradicích, přece studoval jen na německých školách a psal až do obnovení polské samostatnosti, tedy přes svůj šedesátý rok, rusky, německy, latinsky a jinými evropskými jazyky, ale téměř nic polsky. Zieliński sám by zde arci o tragickém osudu nemluvil; před takovým pocitem ho chránil jeho evropský humanismus a jeho slovanství.

Odcizení mateřskému jazyku souviselo u Zielińského, jak jsem již řekl, také s jeho rodinnými poměry. Narodil se 14. září 1859 v polské osadě Skrzypczyńcích v kyjevské gubernii, tedy v kraji národnostně smíšeném, kde zaznívaly do jeho polské kolébky i sladké písně, *suavissimae cantilenaе*, ukrajinské, jak na to vděčně vzpomněl ještě ve svých sedmdesáti letech při své varšavské universitní oslavě. Jeho trvalým domovem se však stal velmi záhy Petrohrad, kde byl jeho otec, právník, úředníkem v státní administrativě. Matku ztratil ve čtyřech letech, otce o deset let později. Tím se nepochybně uvolnilo ještě víc pouto mezi čtrnáctiletým žákem německého gymnasia a polskou národní tradicí, kterou mu do té doby ztělesňoval nejvíc právě jeho otec. Když se po maturitě rozhodl studovat proti vůli svého strýce a poručníka klasickou filologii, odešel roku 1876,

tedy v 17. roce svého života, jako ruský státní stipendista do Lipska, kde dosáhl za čtyři roky doktorátu filosofie. Svá studia doplnil potom pobytem v Mnichově, Římě a Řecku a stal se roku 1882 profesorem na gymnasiu, kde kdysi studoval, a současně docentem na petrohradské filologicko-historické fakultě. Roku 1887 byl jmenován tamtéž profesorem mimořádným a roku 1890 řádným. Na petrohradské universitě působil Zieliński až do roku 1922, tedy plných čtyřicet let. Tu vytvořil téměř celé své dílo, tu vychoval početné žáky ruské i polské, kteří se potom stali namnoze profesory na universitách samostatného Polska, a odtud zasahoval horlivou činností publicistickou a přednáškovou do kulturního života ruského a evropského. O tom, jak se sžil s ruským literárním prostředím a jak si dokonale osvojil ruštinu, svědčí jeho překlady do tohoto jazyka, zejména jeho přebásnění Sofokla, které mu vyneslo volbu do Ruské akademie, do sekce krásné literatury, kde zaujal křeslo uprázdněné smrtí Henryka Sienkiewicze roku 1916. Přes tuto tvůrčí účast na ruské literatuře zachoval si Zieliński polské povědomí, polská literatura zůstala jeho srdci tak blízká jako ruská, a když jednou označil jeho ruský žák prof. Mitrofanov jeho práce za polské práce psané rusky, zřejmě nepokládal za potřebné to vyvracet.

Návrat Zielińského k polské národní pospolitosti se začal v posledních letech první světové války, ale plně se začlenil do polského života až po obnovení polské samostatnosti a zvláště od roku 1922, kdy přesídlil definitivně z Leningradu do Varšavy. Odtud narůstá bibliografie jeho polských prací tak rychle, že se za dobu poměrně krátkou vyrovná počtem a rozsahem spisů jeho čtyřicetileté publikační činnosti petrohradské. Jsou to sice namnoze překlady starších prací ruských, ale přibývají díla nová, psaná, z počátku ne bez jazykových potíží, už polsky, a jsou mezi nimi i studie o polské krásné literatuře. Tak jako kdysi v Petrohradě, tak se i nyní ve Varšavě stává Zieliński při své vynikající činnosti učitelské spolupracovníkem mnoha časopisů nejen filologických, ale i obecně kulturních a literárních, a zase nejen polských, ale i zahraničních. Obnovuje své cesty do ciziny, účastní se mnoha mezinárodních kongresů jako skutečný „ambasador nauki polskiej“ (W. Klinger) a také jako významný člen polského PEN klubu. Je zván k přednáškám do Paříže, Londýna, Berlína, Říma, Bruselu, Sofie, Bělehradu a ovšem i k nám do Československa, kde přednášel roku 1927 v Brně a roku 1928 a 1931 v Praze. Získal čestné doktoráty university cxfordské, athénské aj., po Ruské akademii zvolily ho svým členem akademie polská, česká (1924), francouzská, britská, bavorská, bulharská, rumunská, KČSN (1933) a snad smím v této souvislosti uvést i JČF, jejímž čestným členem se stal roku 1928. Vyvrcholením tohoto jedinečného úspěchu byla oslava padesátého výročí jeho literární činnosti ve Varšavě roku 1930, kde odevzdaly Zielińskému za přítomnosti mnoha cizích delegací diplomy čestného doktorátu všechny polské university a spolu s nimi i delegace university brněnské.

Při této okázalé slavnosti nemohl nikdo tušit, že sedmdesátiletého učenec čeká ještě těžká zkouška, nejtěžší zkouška jeho života. Přinesla mu ji

druhá světová válka, přepadení Polska Hitlerem v září 1939, právě v měsíci jeho osmdesátin. Obležení Varšavy Zieliński přežil, ale krátce před kapitulací města zapálila německá střela universitní budovu, kde bydlil. Byl zachráněn z hořícího domu, ale na útěku klesl raněn mrtvicí. Požárem byl zničen všechny jeho majetek, knihovna a rukopisy, mezi nimi k tisku připravený V. díl jeho cyklu o antických náboženstvích „Religja Cesarstva Rzymyskiego“. S pomocí polských i německých vědeckých přátel podařilo se nemocnému učenec, který ještě nedlouho před Hitlerovým nástupem k moci byl vyznamenán nejvyšším německým řádem — Goethovou medailí — dopravit do jižního Bavorska, do podalpského městečka Schondorfu, kde žil a ještě žije jeho syn Felix. Tam se péčí své dcery Veroniky, obětavé opatrovatelky a stále průvodkyně na vědeckých cestách, po nějaké době zotavil a vrátil k literární práci. V letech 1940 a 1941 znovu napsal zničený V. díl cyklu o antických náboženstvích a v dalších dvou válečných letech 1942 a 1943 díl VI. a poslední, pojednávající o antickém křesťanství. Předmluvu tohoto posledního svého díla dopsal o vánocích 1943, provedl ještě revizi rukopisu a brzy potom, 8. května 1944, zemřel ve věku téměř 85 let. Je těžko povědět, co všechno je obsaženo v těchto několika prostých datech, jaký to byl závod s časem a jakého bylo třeba mravního heroismu, aby Zieliński dokončil svou práci, zejména, když ho opustila o vánocích 1942 jeho milovaná dcera a věrná pomocnice a když universitní knihovny, které ho zásobovaly vědeckou literaturou, byly jedna po druhé vyřazovány bombardováním z provozu. Krásné svědectví o tomto posledním velkém zápase Tad. Zielińskiego a o jeho vítězství v něm podávají jeho listy přátelům Witoldu Klingerovi, St. Srebrnému a Fr. Novotnému, jak o tom podal zasvěcenou zprávu prof. Klinger v Listech filologických 1946 a jak se o tom ještě dočtete u prof. Novotného.

I když ani nehledíme k dramatickým zvrátům způsobeným dvěma světovými válkami, život Zielińskiego nebyl životem učenec uzavřeného do čtyř stěn své pracovny. Jeho neobyčejná popularita v evropském kulturním světě je ovšem zčásti vysvětlitelná jeho osobními vlastnostmi a nevšedními dary přírody. Byl krásný člověk, vznešeného, takřka prorockého zjevu, znamenitý řečník, ne bez rétorského patosu, ale obdařený i smyslem pro humor, duchaplný debatér a výborný společník, zkrátka byl to člověk, který si všude získával ctitele a přátele už pouhým svým zjevem. Ale není důvodu pochybovat, že nezvyklý zájem, který budil u svých současníků tento klasický filolog, platil především jeho dílu, jako tomuto dílu platily i hlasy kritiky a nesouhlasu, kterých také nechybělo.

*

Vědecké a literární dílo T. Zielińskiego zaujme už svým rozsahem. (Pečlivá bibliografie Gabriely Pianko z letošního Meandra má 383 čísel, ale je patrně neúplná, neboť petrohradská bibliografie z roku 1909 měla prý už čísel 312. Z našich věcí v ní na příklad chybí Novotného překlad díla „Starý svět a my“ a K. Šimečka překlad „Náboženství starého Řecka“.) Zaujme dále svou mnohostranností a svou, abych tak řekl, aktuálností, a to i ve své menší části, určené odborným čtenářům. Od samého začátku

literární činnosti Zieliňského bylo patrné, že se nehodlá stát ve filologii jednostranným formalistou, textovým kritikem a editorem, po případě gramatikem, jakými byli v Petrohradě jeho starší kolegové August Nauck a Lucian Müller nebo u nás Jan Kvíčala a Robert Novák, ale ani jednostranným literárním historikem nebo starožitníkem bez zájmu o formální stránku filologie. Stejně tak neměl zřejmě úmysl stát se jen grecistou nebo jen latinistou. Tato snaha obsáhnout klasickou filologii ve všech jejích složkách jako jednotnou vědu o antice, snaha, která je u nás spojena s jménem Josefa Krále, pramenila u Zieliňského z jeho bytostného sklonu k universalismu a k vědeckofilosofické synthési, ale byla jistě podepřena i jeho studiem v Lipsku, kde byli jeho učiteli proslulí filologové ze školy Friedricha Ritschla, Otto Ribbeck a Johan Georg Goetz, grecisté August Curtius a Iustus Hermann Lipsius, autor „Římských starožitností“ Ludwig Lange a archeolog Joh. Ad. Overbeck. Nejbližší byl Zieliňskému z jeho učitelů O. Ribbeck, který sice vynikl především jako autor známé monografie o „Římské tragedii v období republiky“ (1875) a jako vydávatel „Zlomků římských scéniků“ (1897/8), ale přednášel i o řecké komedii a o Dionysově kultu v Attice. Jednadvacetiletý Zieliňski získal u něho doktorát filosofie prací z oboru historie a kritiky pramenů „Die letzten Jahre des zweiten punischen Krieges“ (Teubner 1880), kterou příležitostně pochválil sám Mommsen. Daleko větší význam však měla pro Zieliňského vědecký vývoj seminární práce ještě o něco dřívější, kterou napsal devatenáctiletý Zieliňski na soutěžní thema vypsané Ribbeckem „De disputationibus quae in comoedia Attica occurrunt“. Z ní totiž vyrostla později známá kniha „Die Gliederung der altattischen Komödie“ (tiskem vydaná v Lipsku u Teubnera 1885), kterou se Zieliňski již výrazně zapsal do paměti klasických filologů. Dokázal v ní, že je třeba uznat v staré attické komedii vedle parabasy jako samostatný kompoziční útvar tzv. agón, zápas dvou stran za účasti sboru, a že vůbec měla stará komedie svou vlastní dramatickou techniku odlišnou od techniky tragedie. Když podal Zieliňski ruskou versi této práce v Petrohradě jako disertaci pro doktorát filologických věd, byl odmítnut a získal tuto hodnost teprve na universitě v Dorpatě, když o jeho práci napsal příznivé dobrozdání Erwin Rohde. Teprve po letech byla hlavní these této Zieliňského prvotiny uznána filologickým veřejným míněním, jak tomu dal výraz sám střízlivý Alfred Koerte, když v Pauly-Wissowově RE s. v. Komödie r. 1921 konstatoval, že Zieliňského objev agónu znamená největší pokrok, jaký učinilo za našich časů bádání o kompozici staré komedie.

Zdržel jsem se poněkud u těchto faktů, protože jaksi předznamenávají celý vědecký vývoj T. Zieliňského a předurčují jeho místo v dějinách klasické filologie. Práce „Die Gliederung der altattischen Komödie“ je charakteristická pro Zieliňského odvahu činit smělé uzávěry, někdy ne zcela podložené materiálem, ale vždy bystré a podnětné. Tato odvaha bývá privilegiem a ovšem i nebezpečím mládí, ale Zieliňski si ji zachoval až do konce svého života, patrně proto, že nikdy nepřestal být mlád.

Vedle kombinační odvahy, kterou Zieliňski vyžaduje pro vědeckého pracovníka, charakterizuje jeho filologickou nebo spíš literárně vědnou práci

snaha nalézat ve stavbě i výrazu slovesných děl nadosobní zákony a formulovat je pokud možno exaktně na podkladě zkoumání jednak statistického, jednak psychologického. Sama aplikace těchto dvou odlišných a v jeho době moderních metod dokazuje, jak pohotově Zieliński reagoval na současný vědecký vývoj. Pokud jde o psychologii, která byla Zielińskému snad ve všech jeho pracích vědou věd, připomeňme si aspoň slovem, že zakladatel moderní experimentální psychologie Wilhelm Wundt byl profesorem v Lipsku v době Zielińského tamějších studií, a pokud jde o metodu statistickou, že W. Dittenberger založil svým článkem „Sprachliche Kriterien für die Chronologie der platonischen Dialoge“ v Hermu roku 1881 tzv. metodu stilometrickou.

Po několika dalších pracích týkajících se kompozice dramatu a eposu obrátil Zieliński svůj zájem, hlavně také z podnětu klasického díla Ed. Nordena „Die antike Kunstprosa“ (1898), k výzkumu Ciceronovy rytmické prózy, zejména závěrů větných, tak zvaných klausulí. Jeho výsledkem jsou spisy, odborníkům dobře známé, „Das Clauseigesetz in Ciceros Reden“ (1904) a „Der constructive Rhythmus in Ciceros Reden“ (1914). Práce, kterou zde Zieliński vynalezl na prozkoumání tisíců a desetitisíců Ciceronových větých závěrů, aby stanovil zákony prozaického rytmu, je obrovská, a třeba výsledky nejsou přirozeně nesporné, náleží Zieliński mezi uznávané autority v oboru tohoto nesnadného studia. Přitom je pro Zielińského vědeckou metodu příznačné, že se nespokojil ani zde statistikou a že se v jedné ze svých prací, napsané roku 1906, pokusil zjistit psychologické základy rytmu římské umělé prózy.

Víc se uplatnila psychologie v jiném oboru Zielińského filologické práce, v jeho rekonstrukci ztracených řeckých tragédií. Jako jiní filologové, např. jeho učitel Otto Ribbeck, známý rekonstrukcí tolika římských tragédií, opíral se tu Zieliński o textovou kritiku a exegézi zachovaných zlomků, o mytologii a památky výtvarné, ale vytvořil si ještě svou vlastní metodu založenou na přesvědčení, že básník, který zpracovává látku zpracovanou už někým jiným, reaguje nějak na verzi svého předchůdce. A tak se dostanou do literárního díla starší motivy v podobě nevyvinuté, neboli, jak říká Zieliński, rudimentární, a ty ukazují badateli cestu k rekonstrukci starší, ztracené verze. Základní myšlenku této metody naznačil Zieliński v krátkém ruském pojednání roku 1912 a obšírněji ji vložil pod titulem „De locis tragoediae Graecae rudimentalibus“ v první kapitole knihy „Tragodumenon libri tres“, roku 1925. Hlavně však ji sám aplikoval při svém studiu Sofokla a Euripida. Kritika vytkla Zielińskému právem přecenění této metody a násilné členění tzv. motivů rudimentárních, ale praktické výsledky, k nimž Zieliński touto metodou dospěl, byly namnoze přijaty, jak konstatuje prof. Kumaniecki v jubilejním čísle Meandra s odkazem na Schmidovu-Stählinovu Geschichte der griechischen Literatur I. d., 3 sv. z roku 1940.

V Tragodumenech vyšla také studie „De trimetri Euripidei evolutione“ zajímavá tím, že pracným statistickým zkoumáním datovaných tragédií Euripidových stanoví autor vývoj básníkovy iambického trimetru a na tomto

základě se pokouší určit chronologii tragédií nedatovaných a zlomků – tedy nová originální forma metody stilometrické.

Snad bych mohl uvést na konci těchto děl v užším slova smyslu filologických aspoň jeden spis týkající se literatury římské. Je to dílo neumdlévajícího učencova stáří „Horace et la société romaine du temps d'Auguste“, vydané v Paříži 1938. S formalistickými a literárně vědnými metodami spisů dosud jmenovaných nemá nic společného a směřuje k syntetické charakteristice básníka jako člověka v poměru k současné římské společnosti, zejména i v jeho vztazích milostných. Uplatňuje se tu však přece metoda analytická v interpretaci Horatiových básní, arci příliš odvážně. Jinak třeba na knize s Kumanieckým ocenit, že to je první syntetická monografie o Horatiovi v našem století.

*

Díla, která jsem tu ve vsí stručnosti vypočítal, jistě by stačila, aby jméno Zieliňského zůstalo trvale zaznamenáno v dějinách klasické filologie jako jméno vynikajícího badatele, který hledal a ukazoval nové cesty, a třeba si přitom počínal někdy příliš odvážně, přece významně přispěl svými objevy a podněty k pokroku vědy. Jméno Zieliňski však proniklo dál než do filologických příruček a bibliografií a větší část jeho díla není psána jen pro specialisty v jednotlivých problémech klasické filologie. Kdybychom chtěli jedním slovem vystihnout osobitost jeho zjevu, mohli bychom povědět, že Zieliňski nebyl jen filolog, ale že byl především humanista. Ale musili bychom hned dodat, že Zieliňski naplnil tento pojem novým obsahem. Jeho humanismus není ani starší latinský humanismus a klasicismus, ani pozdější tzv. novohumanismus spojený s romantickým kultem Hellady, ačkoli, jak se rozumí samo sebou, z obojí této tradice Zieliňski neustal nikdy čerpat, ale byl to nebo měl to být jakýsi třetí humanismus, nebo spíš třetí renesance, o níž ovšem Zieliňski sám mluví jen v souvislosti se svou oblíbenou myšlenkou slovanského obrození. Při Zieliňského výkladu antikynelze si nevzpomenout na výklad Nietzscheův. Filosofická díla Fr. Nietzscheho vycházela právě v letech Zieliňského vědeckého zrání a není pochyby, že ho strhla svou aktualizací antické etiky a svým skvělým stylem ještě mocněji než celou tehdejší a mnoho pozdějších mladých generací. Něco z dionysovského okouzlení zůstalo v Zieliňském po celý život a ne bez důvodu byl pokládán přímo za nietzschovce, jak prozrazuje jedna poznámka St. Srebrného v jubilejním čísle Meandra. Jisté je, že po celý život zůstal Zieliňski věren heslu, kterým zahajoval mladý profesor klasické filologie v Basileji Fr. Nietzsche své universitní přednášky, *ut philosophia fieret quae antea philologia fuisset*. Ale jako překonal vliv Nietzscheův ve svých odborných pracích, tak šel Zieliňski svou vlastní cestou ve své filosofické filologii, a jestliže Nietzsche věřil v příchod n a d ě l o v ě k a, Zieliňski chtěl svými pracemi přispět k výchově nového, lepšího č l o v ě k a.

Nejvýznamněji lze asi doložit nietzschovskou inspiraci a zároveň její překonání v životním díle Zieliňského o „Náboženstvích starého světa“. Je

to dílo, jež předcházelo a doprovázelo mnoho přípravných studií a drobných monografií a jehož první dva svazky „Náboženství starého Řecka“ a „Náboženství hellenismu“ napsal a vydal ještě rusky v Petrohradě 1917 a 1922, třetí svazek „Hellenizm a judaizm“ ve Varšavě 1927, čtvrtý svazek „Religja Rzeczypospolitej Rzymskiej“ ve dvou částech tamtéž 1933 a 1934. O dramatickém dokončení posledních dvou svazků v bavorském exilu jste slyšeli. Ze složité problematiky tohoto díla bych chtěl připomenout aspoň základní these, která vzbudila svého času největší pozornost a nejvíc kritiky, these, že pravým Starým Zákonem skutečného křesťanství bylo a mělo by být náboženství antické, kdežto ze židovského Starého Zákona že do křesťanství pronikly prvky méně sympatické, odpor k smyslové krásě, nedůvěra k přírodě a náboženská nesnášenlivost. Zkrátka, zatímco Nietzsche odmítl křesťanství vůbec jako „jed z Judey“, abych užil výrazu Macharova, Zieliński odmítá ze svého radostného křesťanství jen jeho tak zvaně židovskou, starozákonní složku a z toho hlediska odsuzuje reformaci jako opětovně požidovštěné křesťanství. Není divu, že tato these byla napadána z obou stran, křesťanské i židovské, ale pokud byl Zieliński podezříván z antisemitismu, třeba konstatovat, že rasismus mu byl zcela cizí; jeho dva nejmilejší žáci a spolupracovníci byli židovského původu.

Přesto, že Zieliński je velmi skeptický k výsledkům moderní srovnávací náboženské vědy založené na ethnologii, rozumí se samo sebou, že dílo o antických náboženstvích, napsané autorem tak sčtělým v antických pramenech a tak filologicky školeným, obsahuje nejen citové a psychologické postřehy, ale i cenné poznatky povahy zcela vědecké a z toho hlediska třeba uvítat, že Poláci hodlají vydat poslední dva svazky tohoto cyklu, a třeba souhlasit s prof. Kumanieckým, že to bude „nejlepším uctěním památky největšího filologa polského“. Mohla by se tu ovšem ozvat námitka, že tento pokus smířit antiku s křesťanstvím, připomínající tak trochu Ibsenův sen o třetí říši — mimochodem Zieliński Ibsenovo dílo dobře znal a dokonce o Ibsenovi psal — že tento pokus je pro nás už anachronismem. Myslím, že tomu není zcela tak, a že by bylo možno naopak dokazovat, že v této Zielińského, chcete-li, utopii se nejenom neuplatňuje církevnictví a konfesijnost, což zdůrazňuje sám Zieliński, ale že se v ní uplatňuje samo křesťanství méně, než si autor myslí. Ostatně neznámé dílo celé, a bude vůbec užitečnější, když se obrátíme od tohoto sporného případu k těm projevům humanismu Zielińského, kde problémy skutečně lidské nejsou tak jednoznačně spojeny s problematikou náboženskou.

Zieliński cvšem věnuje ve všech svých synthetických spisech mnoho místa náboženství, mythologii, kultu, a bylo by nehistorické, kdyby tak nečinil, ale neméně pozorně si všímá i ostatních složek antické kultury, vědy, filosofie, umění, literatury a politického života. V tomto smyslu popularizoval Zieliński antickou kulturu v četných přednáškách, člancích i celých spisech, z nichž vám chci připomenout aspoň „Historii antické kultury“ ve dvou svazcích, rusky 1915 a polsky 1922, 1924, „Literaturu starého Řecka období nezávislosti“ rusky s vlastními překlady ukázek 1919, polsky s překlady Srebrného 1923, přehled celé řecké literatury „Literatura Grecka“

v krásném souborném díle „Wielka Literatura Powszechna“ 1930, „Literaturu starého Řecka obecného období“ z roku 1931 a konečně čtyřsvazkový cyklus „Svět antický“, který začal vycházet rusky v Petrohradě 1922, ale dokončen byl potom jen v polském znění v letech 1930—1938. Tato díla jsou určena, jak řečeno, širším kruhům čtenářským, zejména také mládeži, a tomu odpovídá jejich živý, někdy, např. v partiích mythologických, až básnický stil. Jsou to díla populární, ale založená na vlastním bádání a vlastním pojetí, a proto někdy snad až příliš osobitá. Ale o jejich úspěchu u čtenářů svědčí, že se Świat antyczny vydává právě znovu. Vyšly dosud tři svazky: 1. sv. Starožytносť bajeczna s úvodem známého spisovatele Jana Parandowského roku 1957, 2. sv. Grecja niepodległa a 3. sv. Rzeczpospolita rzymska roku 1958.

*

Přicházím nyní k poslední velké skupině prací Zielińského, k pracím, které ho v jistém smyslu nejvíc odlišují od jiných filologů současné doby. Jsou to práce, z nichž některé, ale ne všechny shrnul pod názvem „Iz žizni iděj“ ve čtyřech sbornících vydaných v Petrohradě 1905—1922. Polsky vyšly jen dva svazky 1925 a 1939. Název „Z žycia idej“ zní ovšem velmi idealisticky, ale mohli bychom jej aspoň pro část prací zde sebraných nahradit názvem Antické tradice nebo Renesanční tradice. Čtvrtý z těchto sborníků, vydaný v Petrohradě 1922 (Gabriela Pianko ho nezaznamenává, ale má jej pražská UK) má přímo titul Vozrožděncy, obrozcenci, čímž myslí Zieliński „ty, kteří tak nebo onak obrodili antiku v sobě, svém životě, svém díle“. Zieliński tu sleduje především antické tradice literární u Danta, Shakespeara, Schillera, Byrona, Mickiewicze, ale jsou tu zastoupena i témata jiná, o klasicismu a romantismu, dionyství a apollinství atd. Zvlášť významná je stať o antickém humanismu ve sv. III, 201—239. My si zde všimneme tří prací z tohoto okruhu. Dvě z nich jsou známé po celém světě, třetí se týká především Slovanů a tedy i nás. Zajisté se sami dohadujete, že první dvě se jmenují „Cicero im Wandel der Jahrhunderte“ a „Drevnij mir i my“. Kniha o Ciceronovi, vydaná v Lipsku po prvé 1897 a po čtvrté 1929, vznikla z petrohradské přednášky k 2000. narozeninám Ciceronovým, kterou Zieliński otiskl roku 1896 ve Věstniku Jevropy a později přetiskl ve IV. svazku Iz žizni iděj. Po zmíněné jubilejní přednášce napadl Zielińského oficiální ruský deník Novoje Vremja otázkou, proč neoslavuje Nabuchodonosora nebo Ramsesa, když uvádí v souvislost s Ciceronem girondisty a Robespiera. To byl ovšem projev negramotného novináře, ale vskutku na Zielińského Ciceronovi až překvapuje autorovo pochopení pro Ciceronův akademický skepticismus, pro osvícenství, deismus, autonomní morálku, Voltaira, ba i francouzskou revoluci. To je docela jiný svět, do kterého se zde ponořil, než svět mythu a řecké tragedie. Objevuje se tu zřetelně druhá tvář Zielińského humanismu, kde střizlivý filosofický racionalismus vyvažuje touhy iracionální a metafyzické. Jinak je známo, že Zielińského Cicero je skvělou obranou nejvzdělanějšího Římana proti Mommsenovi a klasickým vzorem pro sledování antických tradic v evropské kultuře.

Druhou knihu „Starý svět a my“ jistě znáte. Připomeňme si, že je to vlastně soubor promluv, které měl Zieliński roku 1903 k absolventům petrohradských gymnasií. Otiskl ji nejprve v Žurnalu Min. Nar.Prosv. a pak ji pojal do 2. svazku „Iz žizni iděj“ 1905. Kniha byla pak přeložena do mnoha jazyků (prý do 17), do češtiny uvedl Starý svět i my, jak známo, F. Novotný. Do výkladu o vzdělávacím, kulturním a vědeckém významu antiky vložil tu Zieliński své vyznání víry v budoucnost evropské kultury založené na antice. Jako nikdo jiný vystihl Zieliński aktuálnost antiky pro současnou společnost. Dovolte, abych vám připomněl aspoň dvě ze závažných a duchaplných formulací, jakými tato kniha oplývá. Nejprve tu nejznámější a nejčastěji citovanou:

„Ne, pánové, my nemáme v úmyslu vrátit vás k tomu, co bylo; naše zraky jsou upřeny vpřed, a ne dozadu. Antika má být ne normou, nýbrž živnou silou (jinde říká Zieliński „semenem“) nynější kultury.“

A pak ze závěru knihy:

„Všechny mé vývody ve prospěch antiky měly základem víru v pokrok, v jeho možnost a nevyhnutelnost. Rozhodněte se prořít pokrok — a vše, co jsem řekl, bude vyvráceno“.

Doufám, že tyto výroky postačí, abychom pochopili, čím se liší Zielińského humanismus, aspoň v této své formulaci, od starších humanismů a proč je jeho „Starý svět a my“ i pro nás knihou aktuální.

Ale než učiníme z tohoto poznání závěry, je třeba, abych promluvil ještě o třetí práci z okruhu Života idejí. Je to jen krátký filosoficko-básnický essay, který Zieliński uveřejnil v téměř svazku „Iz žizni iděj“ jako „Starý svět a my“ pod symbolickým názvem „Vince sol.“ Evropan Zieliński se tu kupodivu vyznává ze své víry v Slovanstvo, které uskuteční po renesanci románské a germánské třetí renesanci, renesanci slovanskou. Současně s Tád. Zielińským hlásal synthesu dionysovského helénství a křesťanského slovanství ruský básník a klasický filolog Vjačeslav Iv. Ivanov, žák slavjanofilů a ctitel Nietzschův, rektor university v Baku a později po nějaký čas i zástupce lid. komisaře osvěty v Azerbajdžánské sov. soc. republice. Mesianistické a symbolické zbarvení essaye Vince sol ukazuje tímto směrem, ale jinak je Zielińského slovanství zcela reálné a Zieliński se jím zařazuje nevěda o tom, spíše do řady slovanských humanistů západní orientace jako byl Polák Brodziński nebo náš Kollár. Ruské slavjanofilství směru Kirějevského a Aksakova bylo Evropanu Zielińskému cizí a cizí mu byl samozřejmě i jejich odpor k západní kultuře. Zieliński řešil svým slovanstvím patrně i svůj osobní problém dvojí duše, polské a ruské, a reálnost slovanské renesance potvrdil celou svou prací, která přivedla slovanskou klasickou filologii na úroveň filologie evropské, a potvrdil ji i tím, že dal společně s Fr. Novotným a Ryszardem Ganszyńcem podnět ke sjezdům klasických filologů slovanských v Poznani 1929 a v Praze 1931.

Slovanské myšlence zůstal Zieliński věren po celý život. Ve skvělé latinské řeči, kterou pronesl při své varšavské oslavě roku 1930, znovu připomněl, obračeje se k brněnské delegaci: „debere nos Slavos mundo tertium

renascimentum," a nedlouho před svou smrtí napsal z Bavorska prof. Novotnému: „Idea slovanského obrození nepřestává být z mých zamilovaných. Je pro mne utěchou, že jsme se podle možnosti přičinili o její uskutečnění oběma sjezdy v našich zemích, a doufám, že budou mít pokračování, až pominou přítomné časy útrap. S tou nadějí se chci rozloučit se světem, což musí zanedlouho nastat. Prosím své české kolegy, jestliže budou po mé smrti na mne vzpomínat, aby to činili ve spojení s touto ideou.“

Příznávám se, že jsem poněkud váhal vás seznámit s tímto posledním vzkazem Tad. Zieliňského v obavě, aby nebyl Zieliňský podezříván se slovanského staromilectví. Těchto rozpaků mne však zbavil článek leningradského filologa J. M. Borovského v jubilejním čísle Meandra nadepsaný výmluvně Vince sol. Borovskij v něm vzdává hold pomátce Zieliňského jménem sovětských filologů, nevyhýbaje se přitom marxistické kritice jeho díla. Je pozoruhodné, že vychází právě z těch prací Zieliňského, které jsem uvedl naposled, z knihy „Starý svět a my“ a z programu slovanské renesance „Vince sol“. Konstatuje, že jenom povrchní nekritický soud by mohl vést k názoru, že mezi Zieliňského a marxistickým pojetím antiky je nepřeklenutelný rozpor. Oceňuje naopak pokrokovost Zieliňského hesla „antika ne normou, ale semenem“ a staví Zieliňského víru v trvalé hodnoty antické vzdělanosti proti pesimistickému učení Spenglerovu o nutném zániku Západu. Správně přitom zdůrazňuje, a činili tak už dříve někteří kritikové nemarxističtí, že recepce antického humanismu v určitých obdobích evropského kulturního vývoje není sama o sobě příčinou, ale výsledkem a symptomem společenských změn příslušného období, a ovšem i, do dejme, jejich posilou. Borovskij přijímá konečně i Zieliňského myšlenku slovanského obrození, vidí její uskutečňování v současném ruském a sovětském životě a vyslovuje naději, že vytvoření beztrždní společnosti poskytne podmínky pro novou renesanci, která uskuteční Zieliňského heslo Vince sol.

Je jistě velmi sympatické, že se J. M. Borovskij a spolu s ním i u nás dobře známý prof. Luria přihlásili v Meandru k památce Tad. Zieliňského, a musíme být vděční zejména Borovskému, že ukázal na pokrokové rysy humanismu Zieliňského. Pokud však mluví Borovskij o dnešní a budoucí realizaci slovanské renesance, byli bychom neupřímní, kdybychom se nepozastavili nad tím, že na této renesanci nemá podstatnější účast ta složka evropské kultury, na kterou klade „Starý svět a my“ největší důraz, totiž studium klasických jazyků v rámci obecného vzdělání. A byli bychom neupřímní, kdybychom neřekli, že nás tato skutečnost znepokojuje právě proto, že víme, poučení především samým Zieliňským, co znamená antika pro evropskou a tedy i naši vzdělanost. Uvádívá se jako příčina potlačení klasického vzdělání někdy skutečná a jindy jen domnělá konservativnost a nepokrokovost jeho pěstitelů a zastánců. Problém však není tak jednoduchý, vždyť klasické jazyky jsou vyloučeny z obecného vzdělání i v některých zemích kapitalistických, především ve Spojených státech, a nepřítel ke klasickému vzdělání projevoval někdy i omezený nacionalismus, např. v hitlerovském Německu. Naopak v některých zemích lidově demokratic-

kých si latina a někde i řečtina zachovávají na středních školách jakousi pozici. Jedna věc je jistá, že humanitní vzdělání ustupuje všude potřebám technického pokroku a požadavku zdemokratizovat školu a přiblížit ji praktickému životu. Bylo by marné a pošetilé stavět se proti tomuto vývoji, naopak jistě my všichni sledujeme s úžasem vědecký a technický pokrok našich dnů. Přesto se nedovedeme a také nepotřebujeme vzdát přesvědčení, které s námi sdílají nejvýznamnější představitelé přírodních věd a techniky, že i v našem atomovém a raketovém věku náleží místo vědám historickým a humanitním, literatuře a umění, zkrátka Musám, a tedy i musické výchově. Je také samozřejmé, že se socialistický humanismus nemůže vzdát evropských tradic humanistických. Socialismus není dnes arci omezen na Evropu, naopak větší část socialistického světa leží dnes v Asii. Tím se stává aktuálním problém Evropy a Orientu, problém, kterému zase věnoval náš Zieliński zvláštní pozornost, a to právě ve spojení s otázkou evropského vzdělání a slovanské renesance. „Starý svět a my“ se končí, jak známo, mythem o dvou padlých andělech Orientiovi a Occidentiovi. Dnes by musil Zieliński tento mythus velmi důkladně přepracovat. Orientius už dávno nespí a kráčí odhodlaně s Occidentiem na horu, jejíž jméno je „sociální otázka“.

V jednom z posledních čísel „Kultury“ jste se mohli dočíst mnoho zajímavého o tom, jak rychle se uskutečňuje vyrovnání mezi tzv. Západem a Východem. Ale má-li z tohoto setkání vzejít skutečně velká kulturní syntéza, musí se napřed uskutečnit syntéza evropských kulturních tradic, to znamená v podstatě tradic antických. To je úkol, k němuž obracel naši pozornost T. Zieliński, nedávaje nám přitom zapomenout, že základem všeho toho studia je všestranné, nové a lepší poznání antického života. Jen prací na tomto úkolu, prací směřující konec konců k smíření národů a k uskutečnění pravé lidskosti, můžeme odůvodnit své právo na existenci a hájit klasickou filologii slovy, která Zieliński napsal v knize „Starý svět a my“: „Nepracujeme pro sebe a jen pro svou vědu — pracujeme pro vás a pro potomky, jedním slovem pro společnost.“ A jen takovou prací se nám, doufejme, podaří přesvědčit naši společnost, aby dopřála v našem středním školství klasickému vzdělání to místo, jaké má v jiných státech socialistických.

Bylo by nespravedlivé, kdybych nedodal, že česká klasická filologie pracovala v tomto smyslu už předtím, než ji významně podepřel T. Zieliński. Jméno Josefa Krále, na jehož sté narozeniny jsme nedávno vzpomínali, je pro nás symbolem pokrokové vědy, práce pro lid a pro budoucnost národa i lidstva, a třebaš Tadeusz Zieliński směřoval k vyšším cílům a částečně jich i dosáhl, sotva se mu můžeme víc odměnit za všechny jeho zásluhy o poznání antiky, o evropský a slovanský humanismus, a za jeho přátelství k našemu národu, než když ho pojmem společně s Josefem Králem do své vděčné paměti.

J. LUDVIKOVSKÝ

Vyučování klasickým jazykům a výklady z kulturních dějin

O tomto tématu pojednává *Waldemar Fietz* v článku *Kulturschichte und Sprachunterricht*, (*Das Altertum* 5/3, 1959, str. 189 nn).

Jazyk souvisí co nejtěsněji s jevy společenskými, s historií a kulturním vývojem národa. Je proto úkolem každého dobrého učitele jazyků seznámit žáky i s kulturním bohatstvím toho národa, jehož jazyku vyučuje. Platí to i pro klasické jazyky. Učitel tak vzbudí zájem u žáků, a tím se i jeho práce usnadní.

Přesto, že osnovami pro latinu a řečtinu ze září 1956 byla učebná látka omezena, nestačily 2 roky vyučování latiny (v 11. a 12. třídě v A a B-Züge), aby mohl učitel promluvit o jevech kulturně historických. Od září 1957 byla latina přeložena již do 10. třídy (A a B), takže je více času nejen pro prohloubení jazykového učiva, nýbrž i pro četbu a témata kulturně historická, o nichž se dříve mohlo jen krátce promluvit při jednotlivých lekcích v učebnici. Velkou výhodou je také, že v předchozím ročníku probírají žáci starověké dějiny, takže učitel latiny má při výkladech z oblasti kulturní nač navázat. V metodickém průvodci k latinské učebnici (*F. Wolff, Lehrbeihft zum Lateinischen Lehrbuch, Berlin 1953*) jsou u každé lekce náměty, jimiž lze probíranou látku doplnit. Jsou to ovšem pouze podněty, nikoliv ucelené výklady, ale nyní si jich má učitel všímat ještě víc, než předtím. Cennou pomoc poskytují učitelé časopisy, zejména *Das Altertum*, který přináší příspěvky týkající se antické kultury i nejnovějšího stavu vědy. K názornosti a oživení vyučování přispívají pečlivě vybrané a sestavené serie fotografií, které má učitel k dispozici. Má ovšem vždy možnost doplnit je vlastním materiálem. Zájem žáků vždy znovu upoutává antická mytologie. Její význam pro vyučování by se neměl podceňovat. Bylo by žádoucí, aby se brzy objevil na knižním trhu také svazek obsahující římské báje.

Mají-li být výklady o kulturním vývoji antiky součástí hodin věnovaných jazykové výuce nebo jim mají být věnovány zvláštní hodiny, o tom musí učitel rozhodnout sám. Učebnice umožňují svou strukturou vyhnout se jednostrannosti a nenásilně střídat látku. Tak při začátcích vyučování latině se bude musit hodně hovořit o pověstech vízických se k začátku římských dějin, k tomu lze připojit výklad o vybudování Říma a počínající konsolidaci státu. Také republikánská doba poskytuje množství pro mládež zajímavých a významných jevů, které stěží mohou zůstat bez vlivu na posluchače, ať již jde o otroctví, práci, zábavu, umění nebo vědu. Velmi užitečné je, aby si žáci vedli zvláštní sešity pro tyto výklady z kulturních

dějin. Nejvíc příležitosti k takovým výkladům ve spojení s kulturním vývojem jiných národů bude v těch třídách, kde se čtou antičtí spisovatelé, tedy především ve 12. třídě. Žáci jsou schopni po cílevědomém vyučování vypracovat krátké referáty např. o římské literatuře, otroctví v Římě, římském stavitelství, Římě a Germánii atd.

Není náhodou, že se zavedením polytechnického vyučování na školách a s požadavkem, aby ze škol vycházeli žáci všestranně vzdělaní, vyšly nové směrnice pro vyučování klasickým jazykům, které činí opatření pro rozšíření školní četby. V r. 1959 byl poprvé zaveden jako povinná četba pro 12.-B třídu výbor z Caesara *De bello Gallico* (v letním pololetí). V r. 1960 bude již ve 12. třídě téměř celý rok čas na četbu. Pro 12. A třídu je od září 1959 zaveden jako povinná četba vedle Caesara opět Sallustius, *De Catilinae coniuratione*.

Každý učitel se však bude snažit, aby kromě této povinné četby, která musí ovšem vzhledem k času, který je pro ni k dispozici, zůstat skromná, přečetl, pokud mu to schopnosti žáků dovolí, výbor z jiných autorů. Při tom by se měla klást největší váha na taková díla, která nám zprostředkují kulturní a politické poznatky o antice (Cicero, Livius, Tacitus). Velmi dobrý výběr ukázek z antických autorů přináší čítanka *R. Sellheima, F. Wolffa a J. Kauczora (Lateinisches Lesebuch, Berlin 1953)*.

Přinesli jsme podrobnější obsah Fietzova článku, neboť odpovídá na otázku také u nás, zejména v poslední době, živou. Jde tu vlastně o sám cíl vyučování latině. Omezit se na výuku jazykovou nebo chápat vyučování latině také jako prostředek všeobecně vzdělávací? Stav vyučování latině v NDR je pro nás ovšem *pium desiderium* (srov. Vyučování klasickým jazykům na středních školách v NDR, Zprávy JKF II/1, str. 27). Také naši učitelé se však shodují v tom, s jakou dychtivostí a zájmem naslouchají žáci antickým bájím i vyprávění ze starověkých dějin.

Zajímavé je, že při výběru četby se vracejí, jak se zdá, němečtí učitelé opět k tradičnímu pořadí autorů, proti němuž by bylo možno vznést, myslím, oprávněné námitky (srov. diskusní příspěvek G. Bonneta uveřejněný v 1. čísle *Vita Latina*, o němž jsme referovali ve Zprávách JKF II/1, str. 46 n.). Jistě by přispělo nejen k oživení vyučování latině, nýbrž i jeho sblížení se životem, kdyby žáci poznali alespoň ukázky z těch autorů, kteří se nevěnovali líčení bitev, nýbrž otázkám mírového života (vědě, zemědělství apod.).

A konečně: zároveň s polytechnisací školy a požadavkem, aby škola vytvářela lidi všestranně vzdělané, dochází v NDR k rozšíření vyučování latině. Nenutí to k zamyšlení?

— ESV —

Z E S V Ě T A

FRANCIE

Od 8. do 10. září 1959 se konal v Lyoně v „Institut National des Sciences Appliquées“ *Deuxième Congrès International pour le Latin vivant*, jenž pokračoval v práci zahájené na prvním kongrese v Avignonu v roce 1956. Hlavní téma kongresu: *Le Latin, Moyen d'Échange*. (Anzeiger für die Altertumswissenschaft XII, 2, April 1959, sl. 128.)

ITÁLIE

Při současných vykopávkách dvánácti etruských měst bylo nalezeno množství podivuhodných fresek se scénami ze života Etrusků. Etruskologové očekávají, že bude objeven text, jenž pomůže při studiu etruského jazyka (Voprosy istorii 1/1959; 222).

V dubnu 1958 vyšlo v Římě 1. číslo nového časopisu *Cicero* (35 str.). Vydalo jej *Collegium studiis Ciceronianis provehendis* založené v roce dvoutisíctého výročí Ciceronovy smrti. První číslo informuje v latinském jazyce o cílech sdružení, o oslavách Ciceronova výročí, o novém pomníku Ciceronově v Arpinu. Jeden příspěvek je věnován novým slovům v Ciceronově spise *Academica*. Ročně mají vycházet tři sešity. Redakce: Centro di Studi Ciceroniani, Piazza dei Cavalieri di Malta 2, Roma (Gnomon 30/1958, 640).

E. Paratore, C. Giannelli a G. Vianay připravují vydávání nového ča-

sopisu *Rivista di cultura classica e medievale*. Hlavním cílem chystaného časopisu má být doložit kontinuitu evropské kultury s kulturou antickou, zprostředkovanou středověkem. Časopis má vycházet čtyřikrát ročně, číslo v rozsahu 50—120 stran. Roční předplatné 3000 L. Nakladatelství Edizione dell'Ateneo, Roma; redakce: Via Caio Mario 13, Řím. (Anzeiger für die Altertumswissenschaft XII, 2, April 1959, sl. 128.)

NDR

Das Altertum (1/1959, 54 nn.) přináší zajímavý článek Gerharda Waltera o metodickém využití ruštiny pro ulehčení vyučování klasickým jazykům. I když má ruština v tomto směru zcela jiný význam pro žáky s vyučovacím jazykem německým, najdou jistě v článku některé podněty i naši učitelé latiny.

NSR

Akademie věd a literatury v Měhuči (Gaust. 104) vypisuje cenu 8000 DM na nejlepší práci o „*Antickém otroctví a jeho vlivu na vztahy mezi pohlavími*“. Jde především o řešení otázky, zda mělo otroctví vliv na lásku a manželství, a jaký, zda vytvářelo podmínky příznivé pro prostituci, zda zvyšovalo odkládání dětí, bylo-li na újmu postavení žen v rodině a ve společnosti. Konečný termín pro zaslání příspěvků (nejvýš 250 stran strojopisu), které mohou být v řeči německé, latinské, francouzské, anglické, italské nebo no-

vořecké, je 2. červenec 1961. — Téma zajisté zajímavé a ještě zajímavější budou jistě příspěvky tyto problémy řešící. (Gnomon 6/1959, str. 576.)

RUMUNSKO

V přímořské osadě Mangalii v Rumunsku, na místě starověké řecké kolonie Kallatis, byly nalezeny papyry staré 2500 let. Papyry toho druhu se dosud nacházely pouze v Egyptě, a to velmi zřídka. (Voprosy istorii 8/1959, str. 206.)

*

V nakladatelství Acad. R. P. R. v Bukurešti vyšly první dva svazky nového časopisu *Studii și cercetări de numismatică* (1/1957, str. 497, 2/1958, str. 527). V časopise má být publikován zvláště dosud nevydaný materiál. (Gnomon 7/1959, str. 656 a Bibliogr. Beilage Nr. 4, str. 66.)

ŘECKO

30. 3. 1958 byla založena řecká humanistická společnost 'Ελληνική 'Ανθρωπιστική 'Εταιρεία, prvním předsedou byl zvolen prof. dr. K. I. Vurveris, Athény 8, Odos Eupalinu 9. (Gymnasium 66/6, 1959.)

*

Po osmnáctileté odmlce způsobené válkou obnovila filosofická fakulta athénské university vydávání každoročního sborníku obsahujícího práce jejího profesorského sboru 'Επιστημονική 'Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών, vydává Georgios Th. Zoras. 2. perioda, sv. 4, 1953/54; sv. 5, 1954/55; sv. 6 1955/56. Ve sv. 5 zaujme stat

Vurverisova, v níž se vřele přimlouvá za založení institutu řecko-humanistických studií, jehož cílem by bylo uskutečnění syntesy klasické kultury a moderního života, humanistická výchova mládeže a oživení bádání o řeckém starověku. (Anzeiger für die Altertumswissenschaft XII, 1/59.)

SSSR

V pracovním plánu časopisu *Voprosy istorii* na léta 1959—65, který předkládá redakce k posouzení vědeckým institucím, se uvádějí tato temata z antické a středověké historie: v oddíle VIII. Historie předkapitalistických společností: *Základní otázky rozvoje otrokářského řádu. Vznik feudalismu a rozvoj feudálních vztahů v Evropě i Asii, Základní problémy historie zemědělců za feudalismu. Proti buržoasnímu falšování dějin předkapitalistických společností.* V oddíle IX. Historie kultury a umění: *Hlavní etapy a zvláštnosti rozvoje antické kultury a její vliv na kulturní rozvoj lidstva.* (Voprosy istorii 8/1959, str. 207 nn.)

ŠVÝCARSKO

V nakladatelství Urs Graf v Olten vyšlo první číslo nového časopisu *Antike Kunst*, red. Hans Jucker, Gotthelf Kuhn, Karl Schefold. Vydavatelem je *Vereinigung der Freunde antiker Kunst* v Basileji. Časopis má vycházet dvakrát ročně a přinášet články v jazyce německém, anglickém, francouzském a italském. (Gnomon 30/1958, 80.)

-ESV-

Zpráva o činnosti JKF v roce 1959

podaná na valném shromáždění 29. 1. 1960

Na valném shromáždění, konaném dne 29. ledna 1959, byl zvolen ústřední výbor Jednoty klasických filologů v nezměněném složení; předsedou je i nadále univ. prof. Karel Svoboda. Pod jeho předsednictvím se ústřední výbor sešel v běžném roce celkem třikrát. Na těchto schůzích byly projednávány otázky souvisící s životem a činností Jednoty (stanovena témata i data přednášek, jednáno o časopise Jednoty apod.).

Náborem, který byl v Praze organizován spolu s katedrou věd o antickém starověku na filosofické fakultě Univ. Karlovy a odbočkou brněnskou zaměřen i na Slovensko, bylo získáno celkem 20 nových členů. Činil tedy ke dni 1. ledna 1960 celkový počet Jednoty klasických filologů 272, z toho 260 řádných, 7 mimořádných a 5 čestných.

Činnost JKF se rozvíjela jako dosud především pořádáním přednášek, na které byli vedle členů Jednoty zváni vždy též hosté. V Praze bylo takových přednášek, spojených s diskusemi, konáno celkem devět: 29. ledna dr. J. Fišer, Filosofický význam Lucretiovy III. knihy *De rerum natura*; 26. února J. Němec, Fresky ve Villa dei Misteri v Pompejích; 9. dubna dr. J. Kejř, Pražské universitní quodlibety; 30. dubna diskuse o psaní řeckých a latinských slov v češtině, uvozená přednáškou prof. K. Svobody; 28. května R. F. Willetts z Birminghamu, Řecká polis; 11. června doc. D. Papas, Mezníky v řecké literatuře — *Kostas Varnalis*; 24. září prof. V. Zelinka, antika a česká literatura pro mlá-

dež; 29. října univ. prof. J. Ludvíkovský, Tad. Zieliński — k 100. výročí jeho narození; 26. listopadu dr. St. Segert, Nová bádání o Septuagintě. — Brněnská odbočka JKF pořádala celkem pět přednášek: 18. února dr. J. Češka, Náboženské poměry v starověké Palestině a počátky křesťanství ve světle nových nálezů u Mrtvého moře; 24. března Linos Politis ze Soluně, *Perioden und Charakter der neugriechischen Literatur*; 15. dubna univ. prof. G. Hejzlar, Etruské umění; 20. května univ. prof. M. Okál z Bratislavy, Aristofanes a sofisté; 16. prosince univ. prof. J. Ludvíkovský, Tadeusz Zieliński — k 100. výročí jeho narození.

Vedle těchto samostatných podniků uspořádala JKF spolu se závodním klubem ministerstva energetiky a vodního hospodářství promítání barevných diazitivů z Egypta, Řecka a Kréty, spojené s výkladem spoluautora snímků, docenta M. Korcekého z AMU. Dne 19. listopadu pak Ovidiovský večer (recitační, pěvecké a taneční pásmo), nacvičené pod vedením dr. Heleny Busínské z KŘŘL; účinkovalo na něm celkem 40 žáků pražských jedenáctiletých středních škol.

Informací o činnosti JKF se dostávalo i těm členům, kteří se nemohli uvedených podniků účastnit, pomocí časopisu *Zprávy Jednoty klasických filologů*, který začal vycházet právě v uplynulém funkčním období. V těchto Zprávách hodlá redakční rada, složená z členů ústředního výboru, otiskovat vedle informací o životě jednoty také přehledy

o tom, jaké problémy jsou v našich oborech řešeny nejen u nás, nýbrž i za hranicemi naší republiky; dále pak i původní články našich členů na nejrůznější témata z oborů věd o antickém starověku a věd příbuzných. V prvním roce vyšla celkem dvě čísla po 32 stranách, v tomto roce se počítá s vydáním tří čísel o rozšířeném rozsahu.

Vzhledem k tomu, že je členům Jednoty poskytováno více služeb, než tomu bylo v letech předcházejících, byly rozhodnutím minulého valného shromáždění zvýšeny členské příspěvky z původních 5 Kčs na 10 Kčs. V letošním roce se s žádným dalším zvýšením nepočítá, třebaže např. zvětšený rozsah Zpráv si vyžadá většího nákladu (zpráva pokladní je otištěna zvlášť).

Zpráva revisorů účtů JKF

Revise byla provedena dne 27. 1. 1960 revisory dr. Janem Burianem a dr. Alenou Hakenovou za přítomnosti E. Svobodové, hospodáře JKF.

Předmětem revise bylo peněžní hospodaření, inventář a činnost JKF. Revisoři zkontrolovali účetní doklady za r. 1959 a shledali, že účetní evidence je vedena vzorně. JKF hospodaří se svými fondy hospodárně, podle schváleného rozpočtu. Nedo-statkem je nedoplatek na členských příspěvcích (390 Kčs). Bylo by třeba, aby si členové JKF uvědomili, že zvláště vydáváním Zpráv JKF vzrostly výdaje JKF, a aby neztěžovali finanční hospodaření Jednoty neplněním své příspěvkové povinnosti.

Byl překontrolován inventář JKF a shledán v pořádku.

Spolková činnost se rozvíjela po-

Podle zprávy knihovníka JKF bylo v knihovně Jednoty ke dni 1. ledna 1960 celkem 25 482 zkatologizovaných svazků. Skutečný stav však po odepsání ztrát, jež bylo provedeno v roce 1959 (tj. 785 svazků), činil všeho všudy 24 697 svazků. Za rok 1959 bylo zkatologizováno 2747 svazků; nově bylo získáno 140 svazků (z toho koupí 60 svazků, výměnou 20 svazků, darem 58 svazků, vlastní publikací 2 svazky), ze starých fondů bylo zkatologizováno 2607 svazků signatury F. — Do vazby bylo dáno 139 svazků. — Výměna publikací byla v r. 1959 uskutečňována se SSSR a s Polskem. Zprávy JKF obdržely vedle členstva Jednoty i vědecké společnosti přidružené k VI. a VIII. sekci ČSAV, jakož i příbuzné vědecké společnosti v zemích socialistického tábora.

dle plánu. Plán přednášek byl dodržen co do počtu. V tematice nastaly některé změny způsobené omezením referentů a pod. Byly však vždy zajištěny kvalitní přednášky náhradní. Zprávy JKF byly vydávány podle plánu. Jejich vydávání lze hodnotit kladně, neboť jsou vhodným pojítkem s mimopražskými členy JKF, kteří se nemohou pravidelně zúčastnit schůzí.

Pokud jde o plnění plánu práce v knihovně JKF, byla dokončena katalogisace starých knižních fondů. Knihovna je soustavně doplňována publikacemi z domácího knižního trhu, ze zahraničního jen výjimečně.

Pokračovalo se i v pravidelné spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem v Praze, který i nadále konal měsíční schůzky učitelů latiny

pražského kraje v místnostech KŘŘL za účasti některých členů výboru JKF. Dále byla navázána spolupráce s oddělením pro vyučování cizím jazykům ve Výzkumném ústavu pedagogickém. JKF se tak snaží pomáhat školské praxi.

K popularisaci antické kultury mezi mládeží byl při JKF založen recitační, pěvecký a taneční soubor žáků pražských škol (přes 40 členů), který v listopadu 1959 uspořádal úspěšný Ovidiovský večer.

Dr. J. BURIAN Dr. ALENA HAKENOVA

Zpráva o hospodaření JKF v r. 1959

Příjmy:

Zůstatek z r. 1959	2 133,22 Kčs
Členské příspěvky a zápisné	2 173,50 Kčs
Prodej publikací ze skladu	380,20 Kčs
Ostatní příjmy	148,85 Kčs
Dotace ČSAV	9 470,— Kčs
Celkem:	14 305,77 Kčs

Výdaje:

Neosobní fond (honoráře za přednášky a katalogisování knihovny)	2 624,34 Kčs
Materiálové zásoby	20,— Kčs
Věcné výdaje	10 208,31 Kčs
Cestovní výdaje	574,20 Kčs
Finanční náklady (nemoc. pojištění externí síly, pojistka knihovny)	282,48 Kčs
Celkem:	13 709,33 Kčs

Zůstatek k 31. 12. 1959: 596,44 Kčs, z toho na běžném účtu u Stát. spořitelny v Praze 293,16 Kčs, na běžném účtu u Stát. spořitelny v Brně 40,22 Kčs, v pokladně v Praze 163,95 Kčs, v pokladně v Brně 99,11 Kčs.

Základní prostředky:

zařízení a inventář podle stavu	
k 31. 12. 59	40 396,03 Kčs
drobné a krátkodobé předměty	
podle stavu	
k 31. 12. 59	5 930,20 Kčs
knihovna (po odepsání válečných ztrát 785 svazků v hodnotě 3925 Kčs)	117 873,52 Kčs
sklad učebnic	68 824,02 Kčs
Celkem:	233 023,77 Kčs

Několik detailních čísel:

Ve věcných výdajích je zahrnut tisk dvou čísel Zpráv (à 32 str.), který činil v r. 1959 Kčs **3718,85**. Letos tento náklad značně stoupne, protože budou Zprávy vydávány třikrát ročně a první číslo z ledna t. r. má rozsah téměř dvojnásobný proti loňskému.

Dále náleží do věcných výdajů náklad na doplňování knihovny novými publikacemi, který činil za Prahu i Brno v r. 1959 **2455,05** Kčs.

Konečně je ve věcných výdajích zahrnut náklad na vazbu knih, který činil v r. 1959 Kčs **1918,82**.

E. SVOBODOVÁ,
hospodář JKF

KLASICKÁ FILOLOGIE V R. 1959

(BIBLIOGRAFIE ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH KNIH)

V bibliografii budeme nadále zachycovat i knihy slovenské; protože do bibliografie za r. 1958 nebyly pojaty, uveřejňujeme je v dodatcích.

A. ANTIKA

Původní práce

Antika v dokumentech I. Řecko. Redigovali Julie Nováková a Jan Pečírka. Praha, SNPL 1959. Stran 451 + 1 mapa.

Obsáhlý výbor literárních pramenů, nápisů i papyrů k řeckým dějinám od nejstarších dob až do konce řecké samostatnosti v překladech J. Novákové; zvláštní pozornost se věnuje dokumentům ekonomické povahy. Připojeny jsou rejstříky, tabulky a bibliografie. — Recenze: R. Hošek, *Věda a život* 1959, 769—770.

Karel Berka, K dějinám výrokové logiky v antice. Rozpravy ČSAV (řada společenských věd) 69, 1959, sešit 11. Stran 102.

Ve studii je probrán vznik výrokové logiky (na rozdíl od aristotelské pojmové logiky v zásadě dílo stoiků), její charakteristika a vývoj od stoiků přes Galéna až po doznívání u Boethia. — Résumé německé.

Jan Bouzek, Die attisch-geometrische Keramik im Nationalmuseum in Prag und in den anderen tschechoslowakischen Sammlungen [Attická geometrická keramika v Národním museu v Praze a v jiných československých sbírkách]. Sborník Národního musea v Praze — Acta Musei nationalis Pragae A XIII (1959), sešit 3. Strana 97—138 + VIII tab.

Jádrem práce je publikace 27 váz a fragmentů z čs. sbírek; mnohé z nich jsou uveřejněny po prvé. Úvodem je revidována dosavadní chronologie atické geometrické keramiky. — Résumé české a ruské.

Josef Češka, Diferenciace otroků v Itálii v prvních dvou stoletích principátu. Praha — Brno, Filosoph 1959 (Spisy university v Brně, Filosophická fakulta — Opera universitatis Brunensis, Facultas philosophica 62). Stran 133.

Autor zkoumá životní podmínky otroků ve velkých i malých římských domech, na venkově i v městě; ukazuje mnohostrannou diferenciaci otroků a její ekonomické a právní důsledky. — Résumé ruské a německé.

Epitymbion Roman Haken. Pragae, Sumptibus Societatis archaeologicae Bohemoslovenicae 1958. Stran IV + 144 + XVI tab.

Sborník k počtě R. H. (1934—1958) s 29 příspěvků většinou archeologickými, publikovanými ve světových jazycích. První část je prehistorická, druhá klasická. — Expeduje Čs. společnost archeologická, Praha I, Pařížská 27.

Jan Filip, Keltská civilizace a její dědictví. Praha, NČSAV 1959 (Nové obzory vědy — Vědeckopopulární edice ČSAV 3). Stran 182 + XL tab. Všestranný obraz keltské společnosti a civilizace (zvláště na našem území), napsaný na základě nejnovějších poznatků pro širší veřejnost. Připojen je seznam literatury a rejstřík.

Igor Hrušovský, Tri iniciativy v dejinách filozofie. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959 (Filozofická bibliotéka 4). Stran 175.

Antické filozofie se týká první kapitola (Raná grécka filozofia, str. 9 až 38), v níž H. probírá zrod řecké filozofie kolem r. 600 př. n. l., pod-

míněný vznikem třídní společnosti (od milétské školy až po atomisty). — Résumé německé.

Jaromír Kincl, Stát a právo v germánsko-římské Burgundii V.—VI. století. Praha, NČSAV 1959 (Právně-historická knižnice 4). Stran 273. Autor zkoumá především zákoníky *Lex Gundobada* a *Lex Romana Burgundionum* z rozhraní antiky a raně feudálního údobí středověku. — Résumé německé a francouzské.

Limes Romanus-Konferenz Nitra (Vorträge herausgegeben als Sonderband). Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959. Stran 151.

Přednášky, proslavené na mezinárodní konferenci, pořádané slovenskou Komisí pro limes Romanus ve dnech 16.—19. IX. 1957 v Nitře. (J. Dekan, T. Kolník, F. Křížek, V. Ondrouch, B. Svoboda, H. J. Eggers, S. Soproni, K. Majewski). — Recense: J. F(ílíp), Arch. rozhledy 11, 1959, 878.

Pavel Oliva, Pannonie a počátky krize římského imperia. Praha, NČSAV 1959. Stran 360.

Syntetická práce o Pannonii, především co se týče poměrů v II. a na počátku III. století n. l., s bohatými poznámkami. — Résumé ruské a německé. — Recense: J. Burian, ČČH 7, 1959, 720—723; J. Češka, Sborník fil. fak. Brno E 4 (1959), 136—137; L. Vidman, LF 83, 1960, 176—177; R. Hošek, Věda a život 1960, 184.

Parthenónský vlys (W. a B. Formanové). Průvodní text napsal Jiří Frel. Praha, SNKLHU 1959. Stran [XXVI] + 53 obr.

Nové fotografie částí vlysu, chovaných v Britském museu, s informativním úvodem.

Bohuslav Syrový, Vývoj stavebnictví a architektury ve starověku. Praha, St. nakl. technické literatury 1959. Stran 481 + 1 příloha.

Kniha, určená studujícím architektury i širší veřejnosti, zahrnuje vše-

chny antické civilisace; nejvíce pozornosti je věnováno Egyptu, Recku a Římu.

Emanuel Šimek, Poslední Keltové na Moravě. Brno 1958 (Spisy university v Brně, Filosofická fakulta — Opera universitatis Brunensis, Facultas philosophica 53). Stran 561. Keltové, a to Kotini jako poslední zbytek Volků (Volci Tectosages), se podle Š. udrželi na Moravě až do IV. století; od Volků pak pochází jméno moravských Valachů. V knize jsou shrnuty archeologické nálezy keltské kultury na Moravě. — Résumé ruské, německé a francouzské. — Recense: K. Motyková, Arch. rozhl. 12, 1960, 118—119.

Překlady z antických jazyků

Aristoteles, O vyjadřování (Organon II). [Přeložil Antonín Kříž. Úvodní studii napsal Karel Berka. Poznámkovým komentářem opatřil Karel Berka a Antonín Kříž.] Praha, NČSAV 1959 (Filosofická knihovna). Stran 65.

Překlad spisku *Περὶ ἐρμηνείας*, v němž se rozebírá soud, jeho jazykové vyjádření a logické vlastnosti, vychází ve stejné úpravě jako I. díl Organa [1958], s obsáhlým úvodem a poznámkami.

Marcus Porcius Kato, O zemědělství. [Přeložil, předmluvu napsal a vysvětlivky vypracoval Vojtěch Zamarovský.] Praha, SNPL 1959. Stran 155.

První překlad Katonova spisku do češtiny. Úvod i poznámky zaměřeny více ekonomicky než filologicky. — Recense: J. Š(pěváček), ČČH 7, 1959, 583—584; L. Vidman, LF 82, 1959, 279—281; Z. Zlatuška, Sborník fil. fak. Brno E 4 (1959), 131—134.

G. V. Katullus, Básně. Přeložil Josef Stáhlík. Praha, Mladá fronta 1959 (Květy poezie 8). Stran 202. Z celého Katulla vynechána jen dlouhá báseň č. 67 a třicet drobných

básní, které buď jsou příliš drastické nebo bez významu pro profil básníkův. K překladu připojen doslov a poznámky.

Hésiodos, Zrození bohů. [Přeložila Julie Nováková.] Praha, SNKLHU 1959. Stran 52.

Bibliofilské vydání překladu Theogonie se stručným doslovem o básníkovi a jeho díle.

Homérské hymny — Válka žab a myši. [Přeložil a opatřil poznámkami Otakar Smrčka. Předmluvu napsala Růžena Dostálová-Jeništová.] Praha, SNKLHU 1959 [Světová četba 199]. Stran 162.

První přízvukný překlad homérských hymnů do češtiny.

Petronius, Hostina u Trimalchio-na. [Přeložil a poznámkami opatřil Karel Hrdina. Předmluvu napsal Bořivoj Borecký.] Praha, SNKLHU 1959 [Světová četba 208]. Stran 81.

Přetištěno ze čtvrtého vydání, které ještě přehlédl a upravil překladatel

(zemřel 1950). V úvodu je zhodnoceno Petroniovo dílo i jeho moderní ohlasy.

Vergilius, Zpěvy rolnické a pastýřské. [Přeložil Otmar Vaňorný, k vydání připravil Karel Fink. Doslovy napsali Otmar Vaňorný a Karel Svoboda. Poznámkami opatřil Ladislav Vidman.] Praha, SNKLHU 1959. Stran 199 + VIII tab.

Druhé přehlédnuté vydání překladu Georgik a Bukolik (první vyd. r. 1937).

Učebnice

Antonín Bartoněk, Latina pro posluchače filologických oborů. Praha, SPN 1959 [Učební texty vysokých škol, Masarykova universita v Brně, Filozofická fakulta]. Stran 171.

Cyklostylovaná učebnice, uspořádaná tak, aby se za jeden rok probíraly základy jazyka a posluchačům se ujasnil jeho systém.

B. LATINSKÝ STŘEDOVĚK A HUMANISMUS

Johannis A. Comenii Janua linguarum reserata. Editio synoptica et critica quinque authenticos textus Latinos necnon Janua Comenii textum Bohemicum continens. Praecedit commentatio de Comenii Janua linguarum reserata. Curavit Jaromír Červenka. Praha, SPN 1959. Stran XLIV + 345 + 2 tab.

Kritické vydání Komenského Januy v první i druhé recenzi. V obou případech otištěny vedle sebe tři základní texty.

Joh. Amos Comenii Orbis sensuallium pictus quadrilinguis..., Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer. Anno 1685. [Uspořádal a k vydání připravil Ludovít Bakoš. Vydání připravilo Státní pedagogické nakladatelství v Praze ve spolupráci se Slo-

venským pedagogickým nakladatelstvím v Bratislavě.] Stran 27 + 313 + [134] + 32.

Fotolitografický přetisk čtyřjazyčného levočského vydání [lat., něm., maď., č.] s Epilogem J. Popelové a ediční poznámkou vydavatelovou. — Résumé ruské, německé, anglické a francouzské.

Johannes Hus magister Universitatis Carolinae, Positiones, recommendationes, sermones. [M. Jan Hus, Universitní promluvy.] Edidit Anežka Schmidtová. Praha, SPN 1958. Stran 247.

Soubor Husových universitních projevů, jednak rektorských a promočních promluv, jednak kázání pro příslušníky university, vydaný k 550. výročí Kutnohorského dekretu. Uvedeno historickou předmluvou F. Kav-

ky. — Recense: J. S(pěváček), ČČH 7, 1959, 589.

Magistri Iohannis Hus Sermones de tempore qui Collecta dicuntur. Edidit Anežka Schmidtová. Pragae in aedibus Academiae scientiarum Bohemoslovenicae 1959 (Spisy Mistra Jana Husi-Magistri Iohannis Hus Opera omnia VII). Stran 623 + XII tab.

První svazek moderního souborného vydání Husa. Tato postila, pocházející patrně z r. 1404/5, nebyla dosud vydána; edice byla pořízena na základě všech rukopisů, má úplný kritický aparát a určeny citáty.

Josef Hejnic, Náhrobky v lapidariu Národního musea. Sborník Národního musea v Praze — Acta Mu-

sei nationalis Pragae A XIII (1959), seš. 4. Strana 141—220, tab. XVIII. Edice 47 náhrobních nápisů ze XIV. až XVII. století, převážně latinských, s podrobným výkladem hlavně propografickým. — Résumé latinské.

Překlady

Vybrané spisy Jana Amose Komenského, Svazek I. (Slovo úvodní — Úvod prvního svazku. Navržení krátké o obnovení škol v Království českém. Velká didaktika. Informatorium školy mateřské. Brána jazyků otevřená.) Praha, SPN 1958. Stran 451. Překladem z latiny je jen Velká didaktika (str. 41—281) od Stanislavy Vidmanové-Růžičkové (revidovaný překlad Krejčího-Hendricha).

DODATKY K R. 1958

František Muzika, Krásné písmo ve vývoji latinky. Praha, SNKLHU 1958. I—II. Stran 659 a 658.

Monumentální kniha kvartového formátu, bohatě vyzdobená obrazy v textu i fotografickými přílohami, zahrnuje vývoj latinky od její prehistorie (starší písma Blízkého východu a Středomoří) až po dnešek. V I. díle je obsažen vývoj latinky v antice a středověku, v II. od renesance po dnešek.

Vojtech Ondrouch, Keltské mince typu Biatec z Bratislavy (Poklad velkých stříbrných mincí z roku 1942). Vydalo Vydavatelstvo SAV pre Múzeum mesta Bratislavy 1958 (Archaeologica et historica Bratislaviensia. Monographiae I). Stran 207, XLI + 27 tab., 2 mapy. Autor sleduje rozšíření mincí typu Biatec, v souvislosti s tím hospodář-

ské i společenské poměry a sídla Boiů v našich zemích. Mince byly raženy na Slovensku asi v letech 70—58 př. n. l. — Résumé ruské, francouzské, německé, anglické. — Recense: J. F(ílíp), Arch. rozhledy 11, 1959, 878—879.

Publius Ovidius Naso, Proměny. Přeložil Ferdinand Stiebitz. Ilustroval Pablo Picasso. Praha, SNKLHU 1958. Stran 502. Druhé vydání s Picassovými ilustracemi (první r. 1956 v témže nakladatelství), celkem čtvrté vydání osvědčeného Stiebitzova překladu.

Sofokles, Antigona. Přeložili F. Š. a M. O. Bratislava, Slovenské divadelné a literárne zastupiteľstvo 1958. Stran 48. Cyklostylovaný text pro divadla s úvodem M. Okála.

L. VIDMAN

Změny ve stavu členstva

P r a h a

Noví členové:

- Beránek** Karel, dr., Moskevská 44, Praha-Vršovice
Bouzek Jan, prom. hist., Bílkova 6, Praha 1
Kejř Jiří, dr., Nad Rokoskou 29, Praha-Libeň
Kunstová Anna, prom. fil., Ruská 28, Praha 13
Lavička František, prof., Kořenského 15, Praha 16
Mach Václav, prof., Šeříková 6, Praha 1-Malá Strana
Machovec Dušan, dr., Jaromírova 12, Praha 2-Nusle
Novák Vladislav, prof., Husovo nám. 1461, Písek
Paroubková Jarmila, prof., Ve Štěšovičkách 7, Praha 5
Pražák Jiří, dr., Na Valech, Praha 6
Rausch Antonín, dr., Jindřichův Hradec 358/II
Šmelhaus Vratislav, prof., Ve smečkách 31, Praha 2
Tylová Milena, prof., Žatecká 12, Praha 1
Zamarovský Vojtěch, dr., Francouzská 22, Praha 12
Zgusta Ladislav, dr., Slovenská 5, Praha 12

Mimořádní členové:

- Čechurová** Jaroslava, Opletalova 38, Praha 3
Král Jaroslav, Plamínkové 4, Praha 7
Marek Václav, Grégrova 22, Praha 11
Salvet Vladimír, Grégrova 22, Praha 11
Směkalová Marie, U Hadovky 11, Praha 6

- Stehlíková** Eva, Opletalova 38, Praha 3
Šilinková Olga, Na rybníčku 12, Praha 2
Šmarďová Věra, Opletalova 38, Praha 3
Ženišková Jana, Opletalova 38, Praha 3

Zemřelí členové:

- prof. Dominik **Burda**, 1887—1959
prof. Jan **Reiniš**, 1890—1959
řed. Otakar **Smrčka**, čestný člen JKF, 1870—1960
prof. Jindřiška **Sováková**, 1894—1959

Vystoupila:

- prof. Marie **Husová**

B r n o

Noví členové:

- Boháč** Jiří M., prom. hist., Purkyňova 32, Plzeň
Gajdošová Olga, prof., Mudroňova 39, Bratislava
Hajdová Dagmar, Luhačovice 462
Kalvodová Jana, Alšova 759, Tišnov
Krčková Vlasta, Budišov nad Budišovkou
Landaufová Zdenka, Rudé armády 276, Starý Bohumín
Leskovjan Rudolf, Příkop 13, Brno
Nechutová Jana, Šmejkalova 100, Brno-Žabovřesky
Okál Miloslav, univ. prof. dr., Strakovka 2/b, Bratislava
Pelikán Oldřich, dr., Ptašinského 5, Brno
Stráuská Hana, Náměstí 55, Kyjov
Šimovičová Etela, prof., Justičná 1, Bratislava
Šindlerová Marie, Valchářská 41, Brno 14
Špaňár Július, dr., Steinerova 24, Bratislava

ZPRÁVY JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ

vydává pro členy JKF v pověření výboru JKF redakční rada:

prof. dr. Ladislav Varcl, prof. dr. Karel Svoboda, prof. dr. Jar. Ludvíkovský,
Augustin Wolf

Uzávěrka tohoto čísla byla 15. února 1960.

Obálku navrhl J. Krouz

Vytiskly novinářské závody Mír, n. p., závod 1, Praha

A-13*01219
